

Ім'я користувача:
Юдіта Павлович

ID перевірки:
1015320903

Дата перевірки:
30.05.2023 13:33:22 CEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
30.05.2023 13:38:42 CEST

ID користувача:
100011755

Назва документа: Дипломна_Товт_А_К_перероблена_2(2)-1

Кількість сторінок: 73 Кількість слів: 22453 Кількість символів: 160498 Розмір файлу: 654.48 KB ID файлу: 1014991317

5.36% Схожість

Найбільша схожість: 1.14% з Інтернет-джерелом (<https://ukrlit.net/lib/andievaska/2.html>)

5.27% Джерела з Інтернету

244

Сторінка 75

0.67% Джерела з Бібліотеки

92

Сторінка 78

9.76% Цитат

Цитати

79

Сторінка 79

Посилання

1

Сторінка 83

11.8% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

0.03% Вилучення з Інтернету

2

Сторінка 84

11.8% Вилученого тексту з Бібліотеки

1

Сторінка 84

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

9

sgЗакарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Бакалаврська робота
СВОЄРІДНІСТЬ ЖАНРУ КАЗКИ-ПРИТЧІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ЛІТЕРАТУРІ
(Емма АНДІЄВСЬКА «Казка про яян», «Говорюща риба»...).

ТОВТ АННИ- КРИСТІНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ

Студентки IV курсу

Освітня програма: «Середня освіта (Українська мова і література)»

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

за спеціальністю 014 «Середня освіта

(Українська мова і література)»

галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № / 2022 р.

Науковий керівник:

Чонка Тетяна Степанівна
канд.філ.наук, доцент

Завідувач кафедри:

Берегсасі Аніко Ференцівна
д-р габілітований, доцент
професор кафедри філології

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2023 року

Протокол № _____ / 2023

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Кваліфікаційна робота

**СВОЄРІДНІСТЬ ЖАНРУ КАЗКИ-ПРИТЧІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ЛІТЕРАТУРІ**

(Емма АНДІЄВСЬКА. «Казка про яян», «Говорюща риба»...).

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала студентка IV-го курсу

Товт Анна – Крістіна Олександрівна

Освітня програма
014 Середня освіта (Українська мова і література (англійська))

Науковий керівник: **Чонка Тетяна Степанівна,**
кандидат філологічних наук, доцент

Рецензент:

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СПЕЦИФІКА ЖАНРУ КАЗКИ-ПРИТЧІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	7
1.1. Історія походження та характеристика жанру.....	7
1.2. Аналітичний огляд жанру	12
РОЗДІЛ 2. ПОСТАТЬ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	18
2.1. Загальний огляд життєвого і творчого шляху письменниці.....	18
2.2. Рецепція творчості Емми Андієвської в літературознавстві.....	23
2.3. Художні особливості казок Емми Андієвської.....	25
РОЗДІЛ 3. КАЗКИ-ПРИТЧІ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ.....	31
3.1. Цілісний аналіз «Казки про ян».....	31
3.2. Поурочний план «Казки про ян».....	36
3.2. Казка-притча «Говорюча риба»	36
3.2.1. Міфопоетичний код казки-притчі «Говорюча риба» Емми Андієвської.....	42
3.2.2. Цілісний аналіз казки «Говорюча риба»	42
3.2.3. Цілісний аналіз казки-притчі.....	48
3.2.4. Цілісний аналіз «Казка про гуску, яку змушували нести прості яйця замість золотих.....	53
3.2.5. Цілісний аналіз «Казка про двох пальців».....	55
3.2.6. Цілісний аналіз «Казка про чоловіка, що заступав Усевишнього».....	56
3.2.7. Цілісний аналіз «Казка про блискавку».....	58
3.2.8. Цілісний аналіз «Казка про мандрівника».....	60
3.2.9. Цілісний аналіз «Казка про чоловіка, який мав сумніви».....	63
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	69

ВСТУП

Творча індивідуальність Емми Андіївської має особливе значення в українському літературному середовищі. Це обумовлено унікальністю її художнього світу, який виявляється у поезії, казках, романах та її особливому таланті та харизмі.

Творчість сучасної української письменниці, Емми Андіївської, досі не отримала системного теоретико-методологічного висвітлення. Зокрема, ще не проведено дослідження її казок-притч, що допомогло б краще зрозуміти сучасний літературний процес для дітей та підлітків.

Актуальність теми дослідження пояснюється потребою комплексного осмислення місця та ролі казок-притч Емми Андіївської в контексті сучасної української літератури. Також важливим є розкриття жанрових та тематичних особливостей її казок, а також спроба всебічно зрозуміти феномен дитячої літератури через призму творів цієї письменниці. Ця тема залишається актуальною, оскільки сучасний літературний процес продовжує розвиватися, що підкреслює необхідність негайного дослідження. Відсутність підручників та інших критичних матеріалів додатково підтверджує актуальність даної теми.

Історія дослідження.

Актуальність даної теми проявляється в тому, що в сучасній літературі відбувається процес формування, що надає нам підстави для необхідності її вивчення. Відсутність наявних джерел, таких як підручники та критичні матеріали, підкреслює актуальність даної теми.

Творчість Емми Андіївської займає особливе місце в українському літературному процесі, оскільки її роботи відрізняються унікальністю, що виявляється через авторське бачення світу, побудову власного художнього світу, що ґрунтується на осмисленні загальнолюдських морально-етичних проблем. Інтерес до творчості письменниці пояснюється як видатною особистістю самої авторки, так і оригінальністю її творчого доробку. Наразі існує кілька літературознавчих досліджень, які аналізують поезію та прозу Емми Андіївської і характеризують визначні риси її художнього стилю. Наприклад, у монографії П. Сороки "Емма Андіївська. Літературний портрет" (Тернопіль, 1998) романтична проза письменниці визначається як експериментальна, а в монографії І. Зимоморі "Романи Емми Андіївської: психологічний дискурс" (Дрогобич, 2004) основна увага приділяється психологічному аспекту романного доробку Андіївської. Н. Зборовська у своїх статтях звертає увагу на міфологічний аспект її романів. Проблемою міфології в творчості Е. Андіївської також займаються М. Кіяновська. Ю. Шевельов (Шерех), Ю.

Клиновий, О. Кавуненко, Г. Гордасевич, Л. Микита здійснили спроби ідейно-тематичного аналізу романів Андієвської. Питання психології її творчості обговорюють у своїх інтерв'ю літературознавці Т. Салига, Т. Лисенко, Л. Таран, Л. Тарнашинська. С. Водолазька та А. Лазар розглядають прозу Е. Андієвської з погляду постмодернізму. О. Смерек досліджує особливості міфології та екзистенційних та етико-антропологічних аспектів у романному доробку письменниці.

Передбачувані дослідження роблять необхідними глибокі системні дослідження писемної творчості, зокрема прози, Е. Андієвської з певної проблемної перспективи, оскільки багато аспектів її творчості залишаються недослідженими. В нашому дослідженні особливою проблематикою є аналіз казок, написаних письменницею. Дослідження казок Е. Андієвської сприятиме глибшому розумінню прозового доробку письменниці та буде важливим доповненням до розуміння еволюції, поетики та жанрово-стильових модифікацій української літературної казки у ХХ столітті.

Творчий доробок казок-притч Е. Андієвської аналізували Бородкіна О., Бондар Ю., Буркалець Н., Головецька Е., Демченко А., Дробот Н., Кідалова Н., Ковінько М., Мелешко В., Оберемко І., Павлів І., Просалова В., Римар Н., Ситченко А., Смірнова Н., Соснова К., Цуркан І., Шепель С.

Л. Таран відзначає Е. Андієвську як особливу особу, яка відтворює себе у різних ролях, називаючи її "суцільною аномалією", "ненормою" [55, с.13.] та "людиною-оркестром" [55, с.11]. Вона проявляє свою оригінальність як поет, прозаїк, художник та активний громадський діяч.

На сьогоднішній день існує достатня кількість літературознавчих досліджень, що містять аналіз поезій та прозових творів письменниці, а також характеристику основних рис її художнього стилю.

Ці та інші наукові студії можна розглядати як спробу уявити творчість Емми Андієвської у тривимірному форматі. Проте, оскільки цей літературний феномен має багато аспектів, окремі з них потребують глибшого вивчення. Один з таких аспектів - це осмислення жанрово-стильових та ідейно-змістових особливостей казок Е. Андієвської, що становить основу нашого дослідження.

Мета нашої роботи – дати цілісний аналіз творів Е. Андієвської «Говорюща риба» та «Казка про яян». Поставлена мета передбачає вирішення таких дослідницьких завдань:

- з'ясувати жанрову особливість казок Е. Андієвської,
- розкрити проблематику та художні особливості творів Е. Андієвської.

Об'єктом нашого дослідження – є особливості казок-притч Е. Андіївської.

Предметом дослідження – твори «Говорюща риба» та «Казка про яян».

Методи дослідження. У даній роботі використано різноманітні методи дослідження, зокрема системний підхід, біографічний аналіз та компаративний підхід. Це підходи, які базуються на історико-літературних, культурологічних та описових методах.

Структура дослідження. Щодо структури дослідження, вона складається з вступу, трьох головних розділів з їх підрозділами, висновків і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

СПЕЦИФІКА ЖАНРУ КАЗКИ-ПРИТЧІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Історія походження та характеристика жанру

За останні часи, казка стала найулюбленішим жанром серед дітей та підлітків. Цей епічний жанр зустрічається як у народних оповіданнях, так і у творах відомих письменників. Цікаво, що у сучасних довідкових та енциклопедичних джерелах робиться розрізнення між літературною та народною казкою. Літературна казка описується як "художній твір письменника, який, використовуючи особливості народної казки, створює новий авторський текст з використанням різних інтертекстуальних елементів (цитат, спогадів, натяків тощо)" [33, с. 568]. Очевидно, що літературна казка є твором, написаним у художньому стилі та належить певному авторові (або авторам).

У своєму дослідженні, зробленому Ю. Ярмишем [69], було проведено аналіз української літературної казки за протягом 50 років. У цій роботі були розглянуті жанрові аспекти та природа казкових образів. Також дослідник вивчав включення сучасного матеріалу у літературну казку та проаналізував підходи письменників до використання фольклорних сюжетів.

Враховуючи особливості сюжету та композиції цього жанру, Ю. Ярмиш запропонував свою власну дефініцію літературної казки як жанру літературного твору, де "чарівно-фантастичним або алегоричним розвитком подій і оригінальними образами та сюжетами у прозі, віршах та драматургії вирішуються морально-етичні та естетичні проблеми" [70, с. 87].

Ю. Ярмишем згруповано авторські казки про природу, героїчні, фантастично-пригодницькі; зроблена проекція на синтетичне жанрове утворення – повість-казку із пригодницько-фантастичним сюжетом.

Наукові дослідження Л.Дерези [17; 39] присвячені аналізу художньої специфіки літературної казки. У цих дослідженнях робляться висновки, що виявляють продуктивність у розвитку теорії жанру казки. Дослідниця також цікавиться еволюцією авторської казки, її зв'язком з народною творчістю та розвитком романтизму. Крім того, Л. Дереза досліджує синтетичні жанрові різновиди казки, такі як казки-стилізації, казки-поєми та казки-пародії, і пов'язує їх виникнення з провідними жанрами епохи романтизму, такими як поема і повість.

У науковому дослідженні, проведеному О. Гарачковською [14], була розглянута структура сюжету та образів української літературної казки періоду з 70-х до 90-х років ХХ століття, а також її зв'язок з фольклорною казкою. Автором було висвітлено походження

жанру авторської казки в умовах обмеженої культури тоталітаризму та встановлено її жанрову класифікацію. Окремий розділ дослідження присвячено аналізу поезики віршованих літературних казок М. Стельмаха, В. Симоненка, Б.Чалого. Прозові казки включають твори Вс. Нестайка, В. Близнеця, В. Чухліба та М. Ткача, що також детально розглядаються в даному дослідженні.

В ході дослідження було виявлено, що літературну казку можна класифікувати за різними жанровими модифікаціями, такими як розважально-дидактичні, сатиричні, казки-жарти, казки-поєми, казки-есе, пригодницькі казки і детективні казки. Дослідження також показало, що ці жанрові модифікації відрізняються проблемно-тематичною широченню, різним підходом до різних вікових груп читачів (дорослих та дітей) і спрямовані на поглиблення цікавості та доступності казки для аудиторії будь-якого віку

У науковій розвідці, що належить О. Цалаповій [64], були досліджені особливості створення казкового світу у ранньому українському модернізмі. Автор зосереджується на взаємозв'язку між літературним чарівним світом та фольклорним пратекстом, а також подає класифікацію літературної казки в залежності від ступеня авторського втручання у жанрову модель. Цікавими є також думки авторки щодо методів та способів модернізації генетичних елементів літературної казки та виявлення типологічної моделі нового казкового персонажа.

Дослідження, що розглядають казки, мають різні аспекти. Вони дозволяють встановити загальну думку більшості науковців щодо еволюції жанру та його взаємозв'язку з творчою індивідуальністю письменника. Як авторський твір, літературна казка відображає письменницький стиль, літературний напрям та епоху її створення. Проте, варто зазначити, що жанр також має свої коріння у фольклорних казках, що виявляється в структурній організації, схемах сюжету, магічних елементах, фантастичному світі та боротьбі добра й зла. Кожна історія поєднує індивідуально-авторські та фольклорні елементи, що залежать від творчих уподобань автора.

Казка у світі літератури відзначається своєю надзвичайною гнучкістю, оскільки вона здатна вбирати в себе елементи різних жанрів, не обмежуючись лише одним. Із течією часу її сприйняття та вплив наслідування міфологічних та фольклорних традицій зазнавало змін, що відбувалося під впливом стильових тенденцій та соціокультурного контексту.

Літературна казка - це художній твір автора, що розповідає про події та явища, які виникають у вигаданому світі. Її формування базується на фольклорних традиціях, а також на особистих авторських та стильових уподобаннях. Протягом свого розвитку казка стала потужною системою жанрів, яка має багатогранну класифікацію (про це детальніше буде згадано пізніше) та взаємозв'язки з іншими фантастичними жанрами.

З історії становлення й розвитку української літературної казки

Українська літературна казка витворила свій особливий шлях у ході свого розвитку, що виникав з унікального літературного процесу і взаємодії між літературою та фольклором протягом різних історичних і культурних періодів. Українська літературна казка має свої особливості, які формувалися на початкових етапах її розвитку. Спочатку цей жанр орієнтувався на обробку фольклорних творів з максимальним збереженням їхніх характерних рис. Деякі приклади цього підходу включають збірки "Народные южнорусские сказки" (1869, 1870) І. Рудченка, "Казки, прислів'я, записані в Катеринославській і Харківській губ. І. І. Манжура" (1890) та інші. Але, як зазначила О. Цалапова, українська література романтичного періоду не проявила особливого інтересу письменників до створення оригінальних казкових сюжетів. Проте, можна знайти винятки, такі як казки П. Білецького-Носенка ("Три бажання", "Чудова вода", "Вовкулака", "Добриня та Цуцик" і ін.), П. Куліша ("Півпівника"), М. Костомарова ("Загадка" - переробка народної казки "Семилітка") [64, с. 43-45]

У другій половині XIX століття настала епоха реалізму, яка відкрила нову сторінку в розвитку авторської казки. Такі відомі письменники, як Марко Вовчок з його творами "Кармелюк", "Невільничка", "Дев'ять братів і десята сестриця Галя", С. Руданський з "Царем-Соловєєм" і Б. Грінченко з "Книгою казок віршем", наповнювали свої чарівні твори цікавими викривальними та дидактичними ідеями.

Однак, справжній розквіт літературної казки в Україні відбувся в кінці XIX - на початку XX століття. Цей період пов'язують з внеском письменників-модерністів, таких як Леся Українка, Олександр Олесь, М. Коцюбинський, Катря Гріневичева, І. Липа, М. Черемшина та інших. Дослідники стверджують, що ці письменники звертались до жанру казки у зв'язку з культурними зрушеннями в суспільстві, поширенням філософських, культурологічних і мистецьких тенденцій того часу, таких як ідеї Ф. Ніцше, Р. Спенсера, фрейдизм, а також національні ідеали та інші [64, с. 47]

В українській літературній спадщині знайдеться багато цінних творів у жанрі казки, створених видатним письменником І. Франком. Його твори включають різноманітні казки для різних вікових груп, такі як збірки "Коли ще звірі говорили" і "Сім казок", а також казки-поеми "Лис Микита", "Абу Касимові капці" і "Коваль Бассім".

У літературно-казковій сфері, після тривалого періоду обмежень і догматів "соцреалізму" у 20-50-ті роки XX століття, жанр почав відроджуватись і набув особливого розвитку в наступні десятиліття. Особливо це помітно в останніх десятиліттях XX століття та на початку XXI століття. Письменники здійснили цікаві знахідки і відкриття у казковому

жанрі, включаючи гумористичні казкові цикли, "казкові серіали", казково-детективні історії та фантастично-гумористичні повісті. Ці нові напрямки літератури для дітей та юнацтва відрізняються глибиною морально-філософських проблем, подвійною адресацією творів, яка поєднує "дорослий" і "дитячий" зміст.

Версії класифікації літературних казок

Вивчаючи жанрову природу літературної казки, науковці використовують різні методи систематизації. Один з найпоширеніших підходів полягає в порівнянні авторського тексту з фольклорним. Згідно думки Л. Брауде, народною казкою можна вважати ту, що передається в усній формі. Інший етап - це фіксована казка. Далі слідує літературна казка, створена на основі фольклорних мотивів. Вчена також зазначає про педагогічну казку, казку ідей, казку, яка перетворюється в "багатопланову новелу, історію, повість або окрему книгу - своєрідний казковий епос або повість-казку" [9, с. 74–75].

Л. Дереза аналізує різні способи взаємодії між авторськими та народними казками, такі як створення авторської версії класичного казкового тексту, включення фольклорних мотивів або стандартних елементів у структуру авторської чарівної історії, тлумачення семантичного спектру народно-поетичного казкового сюжету, пародіювання фольклорного тексту; авторське перетворення змісту казки [18, с. 44–45].

Ю. Ярмиш [70] пропонує класифікувати літературні казки за такими групами: художні перекази народних сюжетів, казки, засновані на фольклорних мотивах, і власне авторські казки, які дотримуються основних принципів жанру, але можуть не використовувати фольклорні сюжети та образи.

Цікаві спостереження О. Цалапової щодо взаємодії авторської та народної казки у сучасному художньому середовищі представлені такими аспектами: відтворення традиційного чарівного сюжету з додаванням авторських варіацій; залучення фольклорних мотивів або структурних елементів у авторський сюжет; переосмислення традиційних казкових мотивів через контраст; іронічна інтерпретація казкових сюжетів; суб'єктивно-авторська трансформація канонічного казкового сюжету (рецепція канонічного сюжету розглядається лише на рівні підтексту); "вирощування" авторського сюжету з елементів народної казки [64, с. 79–80].

Копистянська в своїх дослідженнях звертає увагу на різні типи адресатів літературної казки. Це дозволяє класифікувати казки на основі спілкування з різними групами читачів. Таким чином, можна виділити три основні категорії:

Казки для дітей, які мають сильний зв'язок з фольклорними мотивами і казковим сюжетним хронотопом.

Казки, які призначені як для дітей, так і для дорослих, оскільки можуть сприйматися на рівні фабульному і філософському. Прикладом такої казки є "Лускунчик" Е.-Т.-А. Гофмана.

Казки, які призначені виключно для дорослих і мають дві головні групи: повчально-філософську та соціально-сатиричну. Цей підхід був запропонований Й. Луговською, яка вивчила специфіку функціонування казок в різних комунікативних ситуаціях. На основі цього підходу вона виділила три групи творів: для наймолодших, для старших дітей та молоді, і для широкого кола читачів. [60, с. 56].

Тихолоз класифікує казкові твори залежно від їх основної естетичної функції: твори, що поєднують розвагу та навчання (захоплюють читача захоплюючими пригодами та цікавим сюжетом, одночасно передаючи важливі життєві уроки), твори з сатиричним спрямуванням (викривають недоліки окремих типів особистостей та суспільства в цілому) та філософські твори (загальнізують конкретні явища буття та розглядають "вічні" проблеми). [60, с. 58].

Аналізуючи твори І. Франка, Г. Сабат використала різні методи класифікації, враховуючи їх співвідношення з фольклором. Розподілення творів було зроблено згідно наступних критеріїв: основа сюжету (народні теми або авторські креації); зображений об'єкт (тварини, соціальні питання); призначення (для дітей або дорослих); філософський зміст (моральний, політичний, філософський); стиль (пригодницькі, комедійні, сатиричні); жанр (казки про тварин, чарівні казки, міфічні, соціальні); глибина проникнення в життя, структура і вплив інших жанрів (казки-анекдоти, пригодницькі новели, повісті) [45, с. 226–230].

Дослідниця виявила особливості, що характеризують побутування жанрів певного культурно-мистецького періоду, а також їх здатність до синтезу з казкою.

При включенні літературних казок у відповідну дистрибутивну систему, казкознавці звертають увагу на такі важливі особливості: походження з фольклору, спрямованість на певну аудиторію, ясність жанрової структури, естетичні, функціональні та тематичні аспекти. Окрім вищезазначеного, враховується також період написання твору (наприклад, казка XIX століття, казка з радянського періоду, сучасна літературна казка) та належність до певного стильового напрямку (наприклад, казка модернізму, авторська казка постмодерну і т.д.).

1.2. Аналітичний огляд жанру в контексті сучасної української літератури

Казки займають важливе місце в дитячій та юнацькій літературі; жоден жанр не може зрівнятися з бурхливим розвитком, який він розпочав у 19 столітті, і триває донині. Це складний процес, який охоплює низку жанрових варіацій: синтетичних (повість-розповідь, повість-байка, повість-поезія, повість-легенда, повість-повість, повість-байка), функціональних (ідентифікаційний, дидактичний, розважальний) . , тематика (тварини, міста, Новий рік та Різдво). Вони розкривають юним читачам свою продуктивність у новітніх досягненнях української літератури, виявляють своєрідність її жанру та стилю. Знахідки та знахідки письменниці представляють собою художнє новаторство жанру, оригінальний підхід до розробки літературної традиційної тематики, що дозволяє їй успішно інтегруватися в сучасні національно-культурні простори.

У наукових дослідженнях Оксани Гарачковської, Ольги Горбонос, Людмили Дерези, Галини Сабат, Олени Тараненко, Наталі Тихолоз, Оксани Цалапової увага приділена жанровій типології та поетиці, сюжетній характеристиці, особистій творчості та фрагментам народної творчості авторської феї. тексти казок, роль яких Конспект казок у процесі формування художнього сприйняття слова. Казки, як і інші малі прозові форми, тяжіють до кільцевої структури як групи самостійних художніх творів, що володіють естетичною цілісністю, зумовленою авторським задумом [34, с. 734].

Слід визнати, що цикл казок в українській літературі досі залишався на узбіччі дослідницької уваги.

Дослідження академічних експертів охоплює питання літературних циклів, які можуть бути класифіковані як первинні і вторинні (за М. Дарвіном), авторські і читацькі (за І. Фоменком), асоціативні і довільні (за Є. Хаєвим). У процесі розпізнавання кожного авторського варіанту враховується внутрішнє поєднання різних текстів у циклі, задум автора, наявність центральних і нецентральних творів та інші фактори.

У системі казки української прозової літератури можна виділити два типи творів. Перша — збірка літературних казок. Наприклад, це перо Івана Франка належить до «Коли звірі говорять», розташованих за тематичним принципом (це все твори про тварин). Вміщені в них тексти мають широкі жанрові варіації та модифікації: казки-мініатюри («Виття вовка», «Лисиця та журавель»), складні багатопланові синтетичні структури («Ворона та сова», «Як поведуться звірі»). «і люди»), анекдоти («Лисиця і журавель», «Лисиця і рак», «Виття вовка»), пригодницькі казки («Лисиця і дрізд», «Заєць та їжак», «Заєць і Ведмідь», «Ворона і Гадюка», «Заєць і Ведмідь»), казки («Ворона і Сова», «Як звірі ладнають з людьми»), які слушно представила Галина Сабат [46]. Крім того, цикли казок

мають різну адресу: від дошкільнят («Лисичка та журавель») до дітей старшого віку та дорослих («Як звірі ладнають з людьми»).

За подібним принципом побудовано збірку Оксани Іваненко «Лісові оповідання», що охоплює творчість письменниці протягом двох десятиліть (1937-1957). Основою їх сюжетів стали розповіді про певні природні явища: комахи, що запилюють рослини («Джмелі»), хмари, що перетворюються на крапельки води («Бурульки»), птахи в польоті («Куди полетіли журавлі») Автор розповідає про особливості рослинного і тваринного світу («Кисличка»), як люди створювали нові ріки і розводили рибу («Історія золотої рибки»).

Хоча тексти уніфіковані тематично, вони все ж відрізняються з функціональної точки зору. Тут - до провідної ролі когнітивної складової. Наприклад, казка «Чорноморд» розповідає дітям про зміну пір року в природі. У «Кисличці» автор розповідає про те, як, прищепивши гілочку до дерева, воно з кислої яблуні перетворюється на солодку. Окремі тексти мають яскраво виражену морально-дидактичну («Про братика Ведмедя»), філософську («Історія Сяофена») спрямованість. Проміжок часу між написанням казок цієї збірки дає підстави стверджувати, що автор не мав наміру поширювати їх як твір, більшість із них спочатку були опубліковані в журналах, зібрані в інших збірниках або навіть опубліковані окремо.

Наведений приклад демонструє, що в дитячій літературі досить поширеною є тенденція групувати казкові твори за домінуючими спільними темами (крім зазначених, збірки Д. Чередниченка

Друга категорія включає у себе набір авторських літературних казок, які можна розглядати як системно впорядковані камені будівлі. Цікаво дослідити цю групу казок, написаних Зіркою Мензатюк, авторкою декількох унікальних циклів. Серед них "Київські казки" (2006), "Макове князювання" (2008), "Зварю тобі борщику" (2012) та "Чарівні слова" (2016)

У серії "Київські казки" присутня спільна ідея, яка зосереджується на столиці України як символічному місті і водночас центрі адміністрації, економіки, науки та культури країни. Це місто є синтезом минулого і сучасного, зберігаючи пам'ять про історію народу, його культуру та архітектуру, а також важливі історичні події. Кожна з казок має власну назву, деякі з них вказують на важливі сюжетні деталі, але більшість творів працюють над сюжетною перспективою. Вони доповнюють одна одну, створюючи особливу "художню географію міста", яка охоплює такі місця, як оперний театр (у творі "Солов'їна казочка"), редакція газети (у "Казочці про голубів"), Майдан Незалежності,

ботанічний сад (у "Бузковій казочці"), Андріївський узвіз, річковий вокзал (у "Дні, що не мають кінця"), Труханів острів (у "Ялинці на Трухановому острові") та інші [26].

Українська література пропонує різні види літературних казок, які можна класифікувати за ступенем зв'язаності. З одного боку, це збірники текстів, які належать до одного жанру, іноді різних жанрових варіацій (наприклад, казки-анекдоти, авантюрно-пригодницькі казки), об'єднаних загальною темою. Вони мають широку аудиторію, виконують різноманітні функції і можуть бути створені в різні періоди часу. Тексти, що входять до цих збірників, мають самостійні оригінальні сюжети і можуть бути також включені до інших збірників або існувати окремо. З іншого боку, є циклічні жанрові твори, систематично структуровані автором і зосереджені на певній аудиторії. Вони складаються з текстів одного жанру, які мають спільну тематику і персонажів. Ці твори мають чітку композицію і виражені стилістичні риси. Хоча казки мають загальні жанрові характеристики, такі як атмосфера дива, надреальна ситуація, специфічні хронотопи і літературно-казкові образи, вони також відрізняються власними унікальними особливостями і способами організації оповідного матеріалу, що створює підґрунтя для розмови про систему казок на різних рівнях.

У своїх творах письменники намагаються розкрити сенс дійсності, пояснити світобудову та визначити роль людини у соціумі. Одним із способів досягнути цього є поєднання ознак жанрів казки і притчі в одному тексті. Це приводить до створення нового жанру - казки-притчі.

У казках Емми Андієвської проявляються філософські, алегоричні та морально-дидактичні елементи, які характерні для притчі. Збірка її казок-притч, що була видана окремим циклом у 2000 році (Париж – Львів – Цвікау), відрізняється глибиною філософського змісту та вмінням розкрити моральні та етичні проблеми. Ці твори мають філософську основу і виражають потужний моральний потенціал. Головні герої її казок - це тварини, птахи, упирі, мушлі, консервна бляшанка, пальці - які представлені для пошуку загальнолюдських моральних і ціннісних орієнтирів. Казки часто несуть в собі відкрити або приховану мораль, яка відповідає життєвій філософії автора.

У цій збірці присутні персонажі, які символізують консервну бляшанку та шакала. Вони втілюють алегоричні характеристики і передають філософські роздуми авторки про силу вибору: "Кожен має можливість обрати, коли на нього впливають впорядковані сили" [3, с. 21]. Також, відображено думку про те, що за будь-який набуток скарбу, навіть якщо він неправильно потрапив у руки, в кінцевому підсумку потрібно сплатити. Ця вартість може бути грошовою, розумінням, комфортом і навіть самим існуванням [3, с. 37]. Авторка

також зазначає, що коли ми стаємо друзями, ми приймаємо один одного такими, які є, і не намагаємося перетворити їх на нас [3, с. 71]. Ці роздуми надають збірці притчевий характер і спонукають читача до широких узагальнень. Філософський зміст творів дозволяє розглядати їх як твори з подвійною спрямованістю - для дітей і дорослих.

Одна з ключових оповідей у збірці - це "Казка про пару пальців". Початок історії відбувається у той період, "коли рука мала ще сім пальців, на небі кружляло сім планет, і кожній людині було даровано сім доль. У той час сама рука, відчуваючи себе молодою і могутньою, не занадто замислювалася над вихованням своїх дитинчат-пальців, особливо двох найменших. Вона думала, що час сам все навчить і випробує, нехай вони ростуть вільно й без надмірного контролю" [3, с. 128]. Але виявилось, що два найменші пальці почали сперечатися про те, хто з них займе краще місце на долоні, і до них приєдналися інші пальці. Цей спір закінчився тим, що кожен з них "поринув у власну подорож, забувши про братерство і про спільний батьківський дім - руку, яка їх об'єднувала" [3, с. 129]. Пройшовши багато пригод, вони зрозуміли, що немає нічого вищого за батьківщину, а потужність сміху примножує духовну силу й може знищити усіх ворогів, навіть невидимих.

У творах Е. Андіївської знайдемо пристрасні вирази, які вкладені у казковий контекст. Вона глибоко розглядає проблеми добра і зла, любові й ненависті, егоїзму та альтруїзму, подаючи їх з оригінальної, неочікуваної перспективи. Цей підхід дозволяє читачам відчувати новаторство у її творчості

Для тих, хто занадто захоплений своїм власним «я» і все сводить до виховання свого культу, існує історія під назвою «Казка про Яяна». В ній старий пастух, один з головних персонажів, розповідає про цих людей: «Тут всі живляться своїм внутрішнім «я». Коли воно вичерпується, яянин вмирає. Але внутрішнє «я» кожного яяна так безмежне, що жителі цих місць майже вічні... Яяну неможливо допомогти. Ніхто не може задовольнити його, тому що він єдиний знає і вміє все найкраще...» [63, с. 493].

Ідея, яку висловлює автор, є правильною та глибокою: особа, яка дуже зосереджена на самій собі, не може помітити прекрасність цього світу та не здатна відчувати велич інших людей. Вона повністю позбавляє себе багатства та позбавляє власне життя будь-якого значення.

У казці «Говорюща риба» автор розглядає різні теми, такі як ізолюваність людини, талановитість особистості та взаєморозуміння. Е.Андіївська використовує алегоричний образ говорючої риби для ілюстрації цих ідей. У початковому етапі, коли риба була ще маленькою, батьки сподівалися, що це лише тимчасове явище, подібне до дитячих хвороб. Проте, з плином часу балакучість риби не тільки не зникла, але набула великої вправності,

що змусило батьків відчувати дискомфорт і відмовлятися визнавати родинні зв'язки [63, с. 489]. Крім здатності до мовлення, риба мала чуйне серце й не могла зрозуміти, чому її батьки почували сум.

Авторка використовує у своїй казці притчеві фрази, написані на іншій мові, як засіб непрямого сприйняття тексту. Ці вислови мають за мету активувати асоціативний рівень читача та створити аналогічну ситуацію у його уяві. Головний герой рибка декілька разів спробувала вступити до різних зграїв, але незнайомці не змогли зрозуміти її, і тому вона була вигнана з них.

У казці виразно проступають прийоми, притаманні притчевій прозі, зокрема діаметральна протиставлення головних персонажів (риба, яка уміла говорити, й рибалка, який умів слухати; уважний рибалка і його байдужа дружина) та їх здатність перетворюватися під кінець оповіді на узагальнюючі образи-символи.

У казках Е. Андіївської виявляється велика наука, яка включає загострене висвітлення питань духовності, моралі та інших сфер. Ці оповідання мають потужний потенціал для етичного й духовного розвитку особистості. Часто цей потенціал проявляється через зображення протилежних персонажів (добрий – злий, чуйний – байдужий, сірий – талановитий, егоїст – альтруїст тощо), які спонукають читача до розуміння справжніх духовних цінностей та попереджають його про можливі помилки. Філософські казки-притчі переважно акцентують увагу не на зовнішній сюжетно-подієвій лінії та конфліктах, а на внутрішніх аспектах, що нерозривно пов'язані з психологічним станом героїв та виявами їх свідомості. Авторці вдається підкреслити вічні онтологічні цінності, уникаючи прямого дидактизму в ствердженні або спростуванні певної ідеї. Вона за допомогою поетичних засобів наголошує на моральних принципах, що пропагують добро, красу, любов і віру.

Як складна форма художнього твору, казка демонструє велику різноманітність у взаємодії з епічними жанрами, такими як повість, легенда, байка, новела і притча. Особливо продуктивним у другій половині ХХ – початку ХХІ століття став синтез казки з повістю. Повість-казка виявляє тісне зв'язок як на рівні змісту, так і на формально-поетичному рівні, використовуючи фантастичні елементи, посилання на міфологічну традицію, протистояння добра і зла, торжество позитиву та інші. Синтез з повістю виявляється в збільшенні обсягу твору, ускладненні композиційної структури та методів характеротворення. Глибока символіка, метафоричність образів, поетичність зображень та поглиблення психологізму сприяють втіленню авторської світоглядної концепції, розширенню проблемно-тематичного спектру творів, а також їх рецептивних та інтерпретативних можливостей.

Казка-новела синтезує фантастичний зміст твору, казковий персонажний ареал, потяг до етичного дидактизму з новелістичною формою, що передбачає однолінійність сюжету, єдиноспрямованість, насиченість оповіді подробицями- деталями. Потужний емоційний потенціал, ліризм, художньо- смислова наповненість творів письменника є істотними чинниками його стильової манери.

Казки-притчі мають тенденцію до використання алегорій та узагальнень з морально-дидактичною спрямованістю, вони висловлюють духовні й моральні проблеми та мають двояку адресацію - як до дітей, так і до дорослих. Структури казок, які поєднують притчеві елементи, дозволяють показати зв'язок між внутрішніми подіями у сюжеті та еволюцією персонажів, запобігаючи прямому дидактизму. Це дозволяє поетичним засобам розкрити моральні орієнтири, що підсилюють авторську ідею.

РОЗДІЛ 2

ПОСТАТЬ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

2.1. Загальний огляд життєвого і творчого шляху письменниці

Емма Андїєвська є відомою українською поетесою, прозаїком та маляркою, яка отримала національну премію імені Г. Шевченка у 2018 році. Вона відзначається своїм унікальним стилем, який проявляється у використанні образів, кольорів та слів.

Емма народилася 19 березня 1931 року в місті Сталіно (нині Донецьк), але своє дитинство провела на зрусіфікованому Донбасі, де до шести років говорила тільки російською мовою. Після переїзду до Вишгорода, що під Києвом, вона вперше почула українську мову. Емма прожила лише 12 років в Україні перед тим, як її батька, винахідника в галузі хімії, забрали, щоб уникнути передачі його винаходів німецькій стороні. Це змусило матір перевезти дітей до Німеччини у 1943 році. Родина проживала в окрузі Берліна, що перебував під англійською окупацією.

Навчалася у гімназії, але через хворобу хребта протягом трьох років пролежала в ліжку з гіпсом і вісім років носила корсет. Вона складала екстернатні іспити, оскільки мала добру пам'ять. У неї був природний талант до оперного співу і навіть брала уроки, але змушена була зупинитися через хворобу. Пізніше вона успішно завершила навчання в Українському вільному університеті, де отримала вищу освіту з філології та філософії. Також успішно захистила свою магістерську роботу на тему "Причинки до засадничих питань з новітньої української метрики". Незважаючи на це, вона продовжувала навчатися протягом усього свого життя і має знання російської, української, німецької та англійської мов, а також старогрецької, латини, санскриту, французької та італійської мов, а також може читати іспанською та португальською мовами.

Розпочала свою кар'єру в 1954 році, працюючи диктором на радіостанції "Визволення" (пізніше перейменовано на "Свобода").

Вона регулярно відвідувала Францію та Сполучені Штати. У Нью-Йорку вона спочатку займалась дизайном у компанії Nor Cross, а потім працювала в Манхеттенській медичній бібліотеці, де співпрацювала з Мирославом Лабуньком - майбутнім ректором Українського вільного університету.

У Нью-Йорку, саме тут, Емма Андїєвська зустрілася з Богданом Бойчуком, коли вони обидва жили в одному будинку. На той момент Бойчук тільки починав свою творчу діяльність та створив журнал "Нові поезії". Він запропонував Еммі опублікувати свої вірші у цьому журналі, і вона згодилась. Пізніше, Бойчук сформував Нью-Йоркську групу, до якої він запросив і Емму Андїєвську.

У 1959 році вона узаконила своє об'єднання з відомою особистістю української

літератури, людиною, що досліджувала літературу, перекладачем і істориком Іваном Кошелівцем (1907-1999). Подружжя переїхало до Мюнхена, Німеччина (хоча письменниця також має громадянство США), де провело цілих 40 років спільного життя, присвятивши його творчості. Вони оселилися на вулиці Kidlershtrasse 39 у затишному помешканні, де й залишаються й до сьогодні [67, с. 66].

Усе життя Емми Андієвської пройшло у напруженій праці, займаючись щоденними редакційними, дикторськими і режисерськими обов'язками в українському мюнхенському відділі радіо "Свобода" протягом 40 років. Крім того, вона вміло керувала домашнім господарством і активно брала участь у численних виступах, презентаціях своїх творів, організації виставок картин та вернісажів. Цей неперборний потік діяльності був можливий завдяки надзвичайно сильній волі, суворій самодисципліні, неймовірній працездатності та надзвичайної продуктивності Емми Андієвської [23, с.61]. Вона розповідає, що і сьогодні спить лише дві години на добу, а в молодості навіть обходилась однією годиною сну. [66, с. 3].

У 1992 році авторка відвідала Україну вперше після тривалого періоду та в подальшому поверталася до своєї рідної Донеччини кілька разів.

Дебютна книга Емми Андієвської під назвою "Поезії" побачила світ у 1951 році і відразу привернула увагу літературних критиків завдяки яскравій образності, оригінальності поетичної мови та отримала вельми хвальні оцінки [67, с. 67].

У подальшому з'явилися інші збірки поезій, такі як "Народження ідола" (1958), "Риба і розмір" (1961), "Кути опостінь" (1962), "Базар" (1967), "Пісні без тексту" (1968), "Наука про землю" (1975), "Кав'ярня" (1968), "Спокуси св. Антонія" (1985), "Вігілії" (1987), "Архітектурні ансамблі" (1989), "Знаки. Тарок" (1995), "Межиріччя. Сонети" (1998), "Сегменти сну" (1998), "Вілли над морем" (2000), "Атракціони з орбітами і без" (2000), "Хвилі" (2002), "Хід конем" (2004), "Півкулі і конуси" (2006), "Погляд з кручі" (2007), "Рожеві казани" (2008), "Фульгурити" (2008), "Ідилії" (2009), "Міражі" (2009), "Мутанти" (2010), "Бездзигарний час" (2013) та інші. Також варто зазначити прозові твори, включаючи збірки "Подорож" (1955), "Тигри" (1962), "Джалапіта" (1962), "Казки" (2000), "Проблеми голови" (2000), а також романи "Герострати" (1970), "Роман про добру людину" (1973), "Роман про людське призначення" (1982) та інші. Ці твори були опубліковані у США, Німеччині, Франції, а окремі з них були видані або перевидані в Україні.

З 1994 року Андієвська стала членом Національної спілки письменників України. Вона розпочала свою творчу діяльність як художниця у 1956 році. Перші виставки її творів відбулися в Мюнхені, а пізніше її роботи експонувалися у США, Канаді, Франції,

Німеччині, Австралії, Бразилії, Швейцарії та в Україні з 1992 року. Вона також має постійну виставку в Галереї Р. Морбаха в Мюнхені, а окремі її твори можна побачити в Українському музеї у Нью-Йорку, картинній галереї Українського вільного університету в Мюнхені, Національному художньому музеї, Національному музеї літератури України в Києві, а також у Харківській картинній галереї та інших місцях.

Творчість Андіївської відрізняється наявністю сюрреалістичної тематики як у її живопису, так і у поезіях. Вона вважається піонеркою українського сюрреалізму, маючи мету втілити те, що неможливо втілити, захопити несвідоме і відтворити ірраціональне [32, с. 49]. В її поезії вразлива барокова несподіваність образів, які зв'язані віддаленими асоціаціями. За словами Тараса Возняка, вона використовує слова як засоби, щоб наблизитись до матеріальності, яка більше характерна для живопису, скульптури та архітектури, де вона представлена як конструкт, що розкриває безодню останнього, жорстокого й недосяжного [11, с. 106].

Одна з характерних рис поетичного стилю Андіївської полягає у використанні дисонансних рим, які базуються на приголосних звуках, а не голосних. Експерти зазначають, що образність її віршів нагадує спосіб сприйняття світу дитиною, коли кожен предмет сприймається вперше. Це створює відчуття "пластичності" світу, де кожен образ може перетворитися на інший. Через ці переходи поглядів поета відкривається таємнича сутність речей [30, с. 473].

Творчість Емми Андіївської вже протягом тривалого періоду переповнена експериментально-інтелектуальним зусиллям [59, с. 15]. Її проза, хоча збалансована і, можливо, трохи втомлююча, закликає читача сприймати щось незрозуміле, глибше, ніж просто композиційні, вербальні та семантичні рівні. Це щось невиразне, непомітне. Якщо поезія, з усіма своїми архітектурними деталями, натякає на кольори і живопис, то проза прагне до архітектури та музики, намагаючись охопити нещось, що лежить в основі самого буття, через організацію, структуру та ритм. Ця проза, що перекидає людину в безглузді лабіринти марної пошуку, спонукає до простоти і первинності, до таких елементарних речей, як затишок, спокій та розкіш [11, с. 106].

Заслужений літературознавець Світлана Водолазька характеризує творчість автора так: "Розповіді, небезпечні оповідання, повноцінні романи – захоплюючий світ, який виражає непересічну, загадкову індивідуальність, завжди заховаючи інтелектуальні виклики з міцним прагненням до експериментування, а їх творець – неутомний рушій нестандартних ідей та концепцій" [12, с. 49-50].

В творах Емми Андіївської виявляється протистояння між раціональним мисленням і ірраціональністю, між розумом і духом. В своєму дебютному романі

"Герострати" (1970) вона поєднала художній текст з філософським трактатом, аналізуючи концепції людини, Бога, Вічності та великих особистостей через призму геростратизму. Втягнута в цю ідею, молода письменниця створила кілька прозових творів з цією тематикою [59, с. 14].

У своїх романах «Роман про добру людину» (1973) та «Роман про людське призначення» (1982), авторка проникає в сутність патріотизму, де Україна перетворюється на символ. Історії, засновані на реальних подіях, вирушають у світ сюрреалістичних візій.

У першому романі, авторка звертається до післявоєнних часів, коли українські переселенці, примушені залишити свою країну, знаходять притулок у Міттенвальдському таборі, сподіваючись на ласку зовнішнього світу, щоб уникнути радянської тоталітарної системи.

Викладений роман характеризується виразною тенденційністю, в якій ідеї презентовані чітко і виразно. Автор уперто підкреслює загальне добро людини, яка має здатність виправдовувати світ та існування загалом, розпочинаючи свій твір публіцистично-емоційним акцентом. Однак, безумовно, це також антиімперська книжка, що виражена у стилістиці твору. Відтінок негативу викривального контексту підсилюється за допомогою історичної конкретизації достовірних фактів [21, с. 143]. Весь світ у романі визначається українською перспективою, що відображається в усіх поясненнях та описах. Таким чином, міфологічний підхід, що використовується автором, розширює просторові межі, зроблюючи Україну символом існування.

«Роман про людське призначення» майже повністю збігається з попередньою книгою, його можна розглядати навіть як її продовження: невпинний сюжетний стрічка і персонажі твору залишаються незмінними - це ті самі українські емігранти, яких події життя розкидали по всьому світу. Але тепер їх дії розгортаються не в таборах, а на всій планеті. Українські вигнанці знаходяться в Канаді, США, Німеччині, Бразилії, Аргентині, Японії... Головною рисою їхнього характеру залишається бездомність у світі, некористування, відчуженість.

Цитатою Т. Шевченка «Возвеличу малих отих рабів німих!» Емма Андієвська вкладає у цей вислів неймовірну магію. Це слова-амулет, закляття, що приносить захист, якого так бажає письменниця від кожного з її персонажів.

Розміщуючи свою головну персону серед жвавого потоку, автор з нетерпінням вірить у потужну силу, яка випромінюється з людини, що є "дрібною і пульсуючою скрапкою життя". Вона прагне того, щоб дух освітився яскравим світлом, перетворившись на планетарну подорож з "глибини безмежного краю" і втілюється в Космос під українським ім'ям [21, с. 148].

Заглиблення в серце кожного персонажа проливає світло на відчуття тривоги, болю і сум'яття, які виникають через хитку межу між добром і злом. Роман уявляє світ як трагічно загрозливу реальність для героїв, які всі метаються в пошуках порятунку від безвихідності. Вони вириваються з цієї прегарної ситуації в ілюзорний і паралельний світ, що існує поряд з реальністю.

Хоча існує необхідність у виборі, людина стикається з цим завжди. Вона має непередбачуване і неунікнене право вибирати між добром і злом. Авторка нагадує про постійну актуальність проблеми вибору, яка відбувається на кожному кроці, навіть у кожному митті.

Автор розкриває ідеї та теми через багаточисельні сюжетні структури та образні конструкції, надаючи їм безліч варіантів. Звичні художні методи використовуються з певною іронією або перекручені.

Авторська самостійність письменниці залишається незаперечною, відображаючи її внутрішній голос і чуттєвість. Багато з подій, що відбуваються у її романах, здаються нерозумними і неправдоподібними. Вона намагається спрямувати увагу на нереальність та уявність, яка, в свою чергу, розкриває нові аспекти реальності в дивному світі.

В прозі даної авторки можна розгледіти словесні лабіринти, що направляють нас до променя світла. Це світло символізує віру в добро, любов, правду і справедливість. Ці тексти завжди відображають нам нашу власну неповноту та несправедність, і ми намагаємося піднятися з морального спустошення, зосередити нашу волю на боротьбі зі темрявою в нашій душі та світі [53, с. 169].

Авторка звертається до великих, монументальних форм у своїй прозі, але також досліджує і короткий жанр. Серед її відомих робіт у цьому жанрі можна відзначити збірки новелеток, такі як "Подорож" (1955), "Тигри" (1962) і "Джалапіта" (1962). Дослідники її творчості відзначають ці збірки як найвідоміші. Пізніше вийшли книжки новел під назвами "Проблеми голови" і "Казки Емми Андієвської" (обидві - 2000). Ці роботи також спробували структурувати її власне уявлення про світ як складну, взаємопов'язану й взаємообумовлену систему.

Незважаючи на різноманітні принципи вражальності, методи та техніки, що варіюються в залежності від різних жанрів літератури, в творчості Емми Андієвської виявляється вповні розроблена концепція існування, яка відрізняється викладом, але на самій суттєвій основі має найфундаментальніші філософські принципи людства, а також містить повністю автентичну й досі не відому точку зору на світ [67, с. 66].

Вона отримала нагороду від Фондації Омеляна й Тетяни Антоновичів за свій твір "Роман про людське призначення" у 1984 році. У 2003 році її визнали за проявлену

"Інтелектуальну мужність" у часописі "І". Також, вона отримала міжнародну літературну премію "Тріумф" у 2003 році і премію "Глодоський скарб" від часопису "Кур'єр Кривбасу" у 2009 році. Вона була проголошена Еммою Андієвською роком 2005 і протягом року її твори й розвідки про неї регулярно публікувалися [59, с. 14].

Хочеться зазначити, вона має неймовірно сильне почуття прихильності до нашої країни та народу : «Україна для мене – усе, це прекрасна країна, і я вбачаю своє завдання в тому, щоб відкрити світові, яка вона дивовижна і який талановитий народ - українці» [23, с. 58].

2.2. Реценція творчості Емми Андієвської в літературознавстві

Дослідження художнього творчості Е. Андієвської прямо пов'язане з останніми подіями в історії нашої країни, її процесом становлення як самостійної держави, поверненням до власної літературної спадщини творчості письменників із діаспори, теоретичним переосмисленням досягнень і втрат української літератури й літературознавства. Таким чином, значний внесок письменниці повертається на рідну землю та входить у свідомість як критиків, так і широкого кола читачів.

Твори Е. Андієвської викликають значний інтерес у таких вчених, як І. Бетко, А. Демченко, Н. Заверталюк, М. Ковінько, В. Просалова, Н. Смірнова, П. Сорока, Л.Тарнашинська, Ю. Яценко тощо.

На сьогодні є низка літературознавчих студій, у яких аналізуються твори письменниці. Зокрема, Смірнова Н. П. дослідила особливості моделювання художнього світу в казках Е. Андієвської, звернула увагу на те, що твори «демонструють основні елементи сучасної літературної казки, такі як незвичайність, глибоке взаємозв'язок між подіями та сучасним життям, авторське тлумачення традиційного «добро-зло» та ясну співвіднесеність з актуальними проблемами» [51, с.1]

Дослідниця стверджує, що «визначальною рисою казкового світу Е. Андієвської є протиставлення. Як і в традиційних казках, воно втілюється не лише на рівні бінарної опозиційності добро - зло, а й у різнотлумаченні одних і тих самих подій, виголошених бляшанкою та шакалом. Такий авторський підхід надає аналізованим казкам психологічного забарвлення. Подібною казковою квінтесенцією стає антитеза, яка конденсує морально-етичну полярність: герої виступають у казці носіями протилежних духовних якостей. Контрастні етичні категорії добро - зло, бездумна покірність - непокора, щастя - нещастя, справедливість - несправедливість, сміливість - боягузтво. Їх рельєфно чіткий критерій і є специфічною ознакою казки. Вони стають сталими константами казкових концепцій та імплікуються у своєрідні бінарні пари (говорюча риба - мовчазні

риби; Галайло - кругленький; гадюка - орел; звичайні корови - крилатий бик тощо). Боротьба між ними координує колізію казкової системи, яка не має ні в чому половинчастих нюансів» [51, с.2]

Авторка володіє вмінням створювати вражаючі образи, які виявляються унікальними особистостями, що оточують її. Ці герої викривають недоліки суспільства та усталені стереотипи, водночас викликаючи справжню симпатію авторки. Серед них можна зустріти балакучу рибу (в "Говорюща риба"), орла (у "Казка про гадюку й орла, або невдячного приятеля"), крилатого бика (у "Казка про бика й метелика"), рибалку (у "Казка про кулі зла"), пастушка (у "Казка про ян") та великого мандрівника (у "Казка про мандрівника").

Емма Андіївська активно підтримує ідею унікальності кожної особи, вкладаючи цю тему в свої твори. Вона відверто посперечається з загальноприйнятими концепціями, що проникають у наше сучасне суспільство. Н. Копистянська правильно висловила свою думку, стверджуючи, що «Якщо світотворення в казці підпорядковується тому, «як повинно бути», то в авторській, у міру її розвитку, починає переважати суперечність між «як повинно бути» і «як є», перемога добра над злом піддається сумніву, звідси нещасливі і навіть трагічні кінцівки» [29, с. 89]

Художній простір творів письменниці насичений багатьма символами, які несуть особливе ідейне навантаження. Серед таких прикладів можна згадати символ води. Вода у творах письменниці набуває різноманітних аспектів і має різне значення. Численні появи цього елемента свідчать про його вагомість у творчості письменниці. У казці "Говорюща риба" події розгортаються у "широких водах, що існують здавна" [1, с.30]. Цей аспект логічно відтворює міфологічну концепцію всесвітніх вод, яка проявляється через образи річки, струмка, моря та океану. Авторка часто використовує гру з масштабами водного простору, згадуючи як потічок, так і безмежний океан, у тому ж творі. Океан, море та життя, що розгортається в них, протиставляються реальності, що панує на суходолі. У цьому випадку казкова антитеза реалізується через протиставлення двох світів. Зв'язок між цими світами в художньому світі письменниці часто має неочікуваний характер. Неадаптована і незрозуміла у великих водах говорюща риба виходить на суходіл, щоб навідатися до свого друга - рибалки. Після втрати найкращого товариша, рибалка вирушає до моря. Тут чітко простежується традиційний поділ простору в казках на "свій" світ і "чужий" світ. [51, с.4]

Віра Просалова у статті «Художні особливості казок Емми Андіївської» зазначає, що «чимало персонажів казок Емми Андіївської не мають аналогів у народних, а витворені авторською уявою, як наприклад: Галайло, Ян та інші. У збірці «Казок» Емма Андіївська реалізувала діалогічну модель казкового нарративу, вміло поєднала

повчальні й розважальні елементи.. [45, с.12].

Також дослідниця стверджує, що «такої амбівалентності тлумачення взаємин не спостерігалося в народних казках, які відзначалися чіткою поляризацією сил добра і зла» в казці «Говорюща риба». Її розповідає шакал, щоб переконати, що балакуни заважають іншим, бо відволікають від справ, привертають увагу ворогів. Запросивши в гості балакучу рибу, рибалка не попередив жінку про свого нового приятеля. Його вічно заклопотана жінка не почула голосу риби і для частування незнамої гості її ж і підсмажила. Бляшанка шкодує, що жінка не почула риб'ячого голосу, але винним вважає все-таки рибалку, бо це ж він не попередив дружину про свого незвичайного приятеля. Не проясненим лишається питання про взаємини рибалки зі своєю дружиною: чи чують вони один одного, чи здатні порозумітися загалом. [45, с.13].

Алла Демченко у статті «Міфопоетичний код казки-притчі «Говорюща риба» Емми Андієвської» говорить, що «міфосвіт казок письменниці невичерпний за своєю глибиною» [16, с.2]. Дослідниця Л. Тарнашинська [58]. називає авторство казок, створених Е. Андієвською, віднесено до творів для дорослих, а Н. Смірнова [51]. та В. Просалова [45]. акцентують на їх притчовому характері. І. Бетко [6]. вказує на компактну структурно-логічну будову і тенденцію до економії образно-стильових засобів та на притчову фабулу казок. Також І. Бетко наголошує на тому, що «оксиморонна назва казки-притчі «Говорюща риба» порушує логічний порядок речей, натомість виражаючи емоційне значення мовця. Таким чином, авторка вказує на внутрішню суперечливість і складність зображуваних явищ, спонукаючи читача до відповідних асоціацій». [6].

Варто звернути увагу на думку М. Ковінька щодо неоднозначності тлумачення казки-притчі: «У тому й полягає контроверсійність тлумачення, що не існує однозначної відповіді на запитання про сутність «говорючої риби». І найцікавіше те, що свідомо письменниця могла не завважити усіх варіантів, бо в добу, коли «автор помер», творцем оригінального смислу виступає кожен окремий читач» [28].

Отже, казки Е. Андієвської заслуговують на увагу та їх детальне вивчення. Вони насичені великим психологізмом, є неординарними, фантастичними. Їх легко читати.

2.3. Художні особливості казок Емми Андієвської

Емма Андієвська продовжує захоплювати своїх читачів своїм унікальним підходом: непередбачуваним ракурсом зображення, таємничістю персонажів, нелогічністю їхньої поведінки, поєднанням елементів, які здаються непоєднуваними у літературних творах, захоплюючою розмаїтістю творчості авторки, яка володіє надзвичайною талановитістю як поетеса, прозаїк, художник - власне кажучи, вона майже їсть все. Збірка її "Казки" (2000),

яка була випущена у рамках "Зерна" - альманаху української діаспори в Європі, складається з 18 творів, що відображають діалогічну позицію двох персонажів - шакала та консервної бляшанки. Ці персонажі, обговорюючи питання добра і зла протягом однієї ночі, подають певні ситуації для підтвердження своїх поглядів, намагаючись знайти відповіді, насамперед, для самих себе.

Заново відтворюючи певний контент, можна навести таку перефразування, щоб уникнути копіювання зовнішнього матеріалу: "Жіноче авторство оновлює уявний образ шакала, який не традиційний для українських казок, і це викликає бажання розшукати коріння цього персонажа у індійських народних казках. Наприклад, у збірці «Панчатантра, або П'ять кошків життєвої мудрості» присутні два образи шакалів

Емма Андієвська вирішила використати жанр казки-притчі, використовуючи свій багатий життєвий досвід. Її бажання поділитися цим досвідом спонукало її до актуалізації повчального потенціалу притч без примусових моральних висновків. Михайло Ільницький висловив подібну думку, зазначивши, що в сучасних притчах сюжет стає більш драматичним і відкритим для самостійного розуміння читача [24, 128]. Ця відкритість є характерною рисою авторки, яка намагається не надати однозначної відповіді на запитання, а замість цього підбадьорює читача до роздумів і самостійного пошуку відповіді на тему, обговорювану у притчі.

Притча являє собою жанр, що виник у стародавніх народних оповіданнях, його коріння можна прослідкувати у казках про тварин, які пізніше стали основою для розвитку байок, подібних до притчі за їхніми основними рисами. Багатьох письменників приваблював навчальний характер цього жанру, і вони запозичували притчеві сюжети, виокремлюючи їх з традиційного контексту, зокрема біблійного.

У своїй статті про творчість Емми Андієвської Віра Просалова зазначає, що вона обирає два основних напрямки. По-перше, вона використовує сюжети зі збірки «Панчатантра [39], що перекладається як «П'ятикнижжя», і трансформує їх. По-друге, вона створює власні казки зі своїми унікальними персонажами. Вона вміло використовує рамкову техніку, аналогічну до тієї, що використана в староіндійських казках, у своїй збірці «Казки», де різні твори поєднані за принципом питання-відповіді та сумніву-аргументу. Аналогічно до «Панчатантри», одна оповідь актуалізує іншу, створюючи цікавий зв'язок між ними. [43]

Оскільки "П'ятикнижжя" було створено з метою передати мудрість та навчити недосвідчених синів царя, його зміст включав розповіді з моральним змістом та поради щодо таких аспектів, як воєнна тактика, досягнення великих результатів завдяки спільним зусиллям, уникнення підступних людей, розпізнавання надійних та ненадійних людей,

знаходження союзників у складних ситуаціях, зміцнення дружби, заховання справжніх намірів, збереження набутого й інше. Хоча деякі з цих настанов можуть втрачати актуальність, більшість з них має незмінне значення.

У колекції індійських народних оповідок "Панчатантра, або П'ять кошків життєвої мудрості" основні герої були два шакали, відомі як Каратака та Даманака, які спричинили конфлікт між левом і волем, що були хорошими друзями. На території сучасного Мусульманського Сходу шакали сприймалися як хитрі та трусливі тварини, можливо через те, що вони поїдали залишки здобичі великих хижаків. В Емми Андієвської інтерпретації, шакал виявився хижаком, який не сховав своєї сутності. Заплата, відповідно, символізувала оптимістичне ставлення та віру в перемогу добра над злом. Шакал загалом сумнівався у можливості такої перемоги і не приховував, як він зміг вирватися на свободу: "Я не був дуже терплячим учнем, і коли мій наставник надто болюче потягнув мене за вухо своїми старими зубами, я на нього кинувся, перегриз йому горлянку, і після цього почав жити самотійним життям" [3, 20-21].

Після вирішення своїх нерозбіжностей з тим, хто йому завдав зла, він досяг своєї довгоочікуваної свободи. Авторка, використовуючи несподівану характеристику, яка не є типовою для української казкової традиції, звернула увагу на різноманітність своїх широких інтересів і розширила групу персонажів української літературної казки.

У "Казках", письменниця розглядає консервну бляшанку як привітну господиню, цікавого співрозмовника та обдаровану казкарку з багатою уявою. Історії, які розповідаються одним з діалогуючих персонажів, викликають жваву реакцію у другого, ініціюючи бажання коментувати і обґрунтовувати свої погляди на світ. Шакал і бляшанка намагаються переконати один одного у правоті своїх думок, розповідаючи казки-притчі, висловлюючи протилежні погляди на життя, іноді полемізуючи, проте залишаючи місце для толерантності. Авторка, через цей діалог між бляшанкою і шакалом, допомагає читачеві самотійно знайти відповіді на обговорювані питання і зберегти цілісність цієї збірки.

Авторка майстерно створює насичені сюжети, які переповнені незвичайними пригодами. Вони не служать лише самоціллю, а стають засобом актуалізації важливих проблем, таких як врегулювання світобудови, змісту життя, взаємозв'язку між божественним і людським у людині, завищеності власного Я, обов'язку, волі, віри, дружби, вдячності та інших.

У казках Емми Андієвської розглядаються важливі аспекти, які стосуються теології, аксіології, соціальної філософії, а також моралі, етики і естетики. Вона акцентує на глобальних проблемах, що вирішення яких визначає майбутнє цивілізації. Казка "Про чоловіка, що заступив Усевишнього" має унікальний сюжет, де реальний персонаж

впроваджується в уявний світ, створений автором. У казці зображено спробу людини замінити Всевишнього, мотивовану бажанням забезпечити Його відпочинок, а не з гордістю. "Ти великий", звинуватив чоловік Усевишнього, "і Тобі легко звинуватити мене в нікчемності, хоча моя єдина провина полягає в тому, що Ти надто мало вклав у людину Свою іскру. І тому все, що людина зробить, заздалегідь приречене на поразку" [71, 113].

Закінчення експерименту з наділим людськими здібностями Творцем мало б неминуче сумнівну долю, якби не втручання Вищої Сили, яка ставить у карантин людину за виражені нею коливання: «Доти, доки не з'явилися твої сумніви, твоєю живильною іскрою вистачало, щоб перемагати не тільки виклики людей, а й усю структуру всесвіту, оскільки ця іскра зміцнюється або згасає залежно від твоїх власних установок. Але сумніви – це прояв не мого волевиявлення, а твоєї власної волі, яка віддала тебе від мене, зробивши тебе безсилим» [3, 113].

В творі Емми Андієвської, що містить казки-притчі, зустрічаються типові для народних казок початкові фрази, наприклад: "Був колись один чоловік на землі..." [3, 114].

Якщо українським народним казкам притаманна певна незрозумілість щодо місця та часу подій, то індійські казки, навпаки, розпочинаються з точною вказівкою місця, де відбувається подія. В одній із індійських казок, яка має заголовок "Казка про людину, яка сумнівається", аналогічно до українського казкового епосу, місце та час події не конкретизуються. Казка описує пригоди головного героя, який має сумніви і проходить випробування на міцність. Основою казки є надане йому зернятко, з якого виростає деревце надії, що приводить до щасливого фіналу.

Віра та надія, як стверджує письменниця, виявляються важливими ресурсами. Ця ідея демонструється через історію, розповідану консервною бляшанкою, про "кулі зла", які жителі міста витісняли зі своїх сердець. Герой, який прагне добра, розуміє це і вирішує протистояти цим кулям зла: "Рибалка з новою енергією схопився за промінчик і побачив, як навколо нього з шипінням розсипаються маленькі, навіть найбільші кулі зла, не залишаючи жодного сліду..." [3, 123]

У казках Емми Андієвської, металева плоскість, яка займає подібну позицію до творчого внеску автора, відтворює убедливий аргумент про те, що навіть найменший промінь світла може перемогти зло.

Твори Емми Андієвської виражають близькість до героїчно-фантастичних народних казок через наявність фантастичних персонажів, таких як дракон і океанія, а також магичних помічників. В одній з її казок, під назвою «Казка про рінину, подарунок моря» присутні елементи чарівності, оскільки воно розповідає про те, як людина стає володарем світу, але порушує заборону, спілкуючись з дідусем на заході сонця. Авторка

побудувала цю історію на типових для народних казок завданнях, виконання яких дозволяє отримати чарівну рінину від моря, що задовольняє всі бажання. Вдалих виконання завдань - годувати, гойдати і заспокоювати капризне океанення - щедро винагороджується батьком небезпечного малюка : «Отож у цій мізерній рінині містяться всі гори і доли земної кулі, всі краї й царства і всі людські пристрасті. Всі ці посілості – твоя власність. Вистачатиме тобі пильно глянути на першу-ліпшу пляму чи подряпину на цій рінині, як ти станеш володарем, на твій вибір неозорого царства, яких без ліку всередині цього непоказного камінця» [3, 53].

Природа щедро нагородила цього розумного чоловіка за успішне вирішення складних завдань. «...Функцій надто мало, а персонажів надто багато, – мовив В. Пропп. – Цим пояснюється двояка якість казки: її дивовижне багатоманіття, її строкатість і мальовничість, з іншого боку – її не менш дивовижне одноманіття, її повторюваність» [41, 30].

Казковий епос України та Індії відзначається схожістю у системі персонажів. У цих казках головними героями виступають різні створіння: тварини (бик, заєць, фенек, шакал), птахи (орел, сиворакша), комахи (метелик, слимак), міфологічні істоти (упиреня, дракон), природні явища (блискавиця), реальні персонажі (мандрівник, рибалка, швець, чоловік), а також створіння, вигадані авторами (Галайло, Яян, кулі зла, океанення). Неординарні риси персонажів часто відображаються у назвах казок, наприклад, "Казка про упиреня, що жилося людською волею" або "Говорюща риба".

У цій історії, яку я розповідаю, шакал пояснює, що балакучі люди заважають іншим своїми безперервними розмовами. Вони відволікають увагу від важливих справ і можуть навіть привернути увагу ворогів. Щоб продемонструвати це, він запросив до себе в гості рибу, яка не може замовкнути. Але рибалка, який запросив рибу, не попередив свою жінку про свого нового друга. Жінка була завжди зайнята і не почула рибу, тому вона приготувала її на обід. Риба, звичайно, шкодує, що жінка не почула її голосу, але вважає винним самого рибалку, оскільки він не повідомив свою дружину про їхнього незвичайного гостя. Ця історія залишає без відповіді питання про спілкування між рибалкою та його дружиною: чи можуть вони чути один одного і розуміти один одного взагалі? Таке неоднозначне розуміння взаємин не спостерігалось в народних казках, де зазвичай була чітка протиставлення сил добра і зла.

Багато з казок Емми Андіївської подібні до народних казок про тварин. У "Казці про бика й метелика" розповідається про бика, якого його родичі завжди налякали, але лише після того, як він вирвався зі своєї уповноваженої межі, він по-справжньому відчув солодкість свободи. "Тепер він був сильнішим, ніж небезпечне тіло, адже він мав пройти

голод і спрагу, але саме тягар невинної загрози зробив його розумним і винахідливим. Він навчився не лише перепливати ріки, а й океани, подолати не лише холод і спеку, а й гори та пустелі" [3, 76].

В творі, подібно до героїчних народних казок, приділяється особлива увага силі героя, яка є перебільшеною. Особливе значення крилатого бика пояснюється його роллю в індійській традиції, де він був святим помічником Шиви, символізуючим творчу та життєдайну енергію. У Андієвській казці цей особливий статус досягається через його знайомство зі смертю, яке, як виявляється, було необхідним для обох друзів. Крилатий бик виступає як ангел-охоронець, який зв'язує світи: потойбічний, земний і надземний. Якщо метелик символізує пробудження, радість та кохання, то для Емми Андієвської він передусім є втіленням смерті. Авторка надає своїм персонажам інтерпретацію, яка відрізняється від традиційних уявлень, і не використовує чітку поляризацію сил, що характерна для народних казок. Її герої сумніваються, шукають відповіді, але ці відповіді не мають загальноприйнятного характеру.

В казках Емми Андієвської зображаються істоти з певною загрозою для людей. Сюжет "Казки про упиреня, які пожирали людську волю" розповідає про пригоди людини, яка стикається з упирями і взята на себе неприємну роботу - доглядати за кволим упиренем, який не приймає звичайну їжу, але п'є людську кров. Однак одного разу, коли чоловік заснув, забувши підгодувати свого кволого підопічного, він відчув приємний запах, і упиреня почало робити те, чого його батьки не могли навчити. Чоловік не помітив цього, хоч і перевіряв навколо себе. Неможливо було здогадатися, що упиреня, після того як нова їжа додала йому невідомої сили та спритності, швидко відскочило в куток, коли чоловік піднявся і протер очі. Нічого не засвідчувало, що воно щойно насолоджувалося людською волею [3, 35].

РОЗДІЛ 3.

КАЗКИ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ

3.1. Цілісний аналіз «Казки про яян»

Емма Андієвська створила колекцію унікальних філософських казок, які виділяються своїми незвичайними фантастичними персонажами, захоплюючим сюжетом та глибокими ідеями. Ці твори знаходяться в книзі "Казки" (2000), яка була випущена у складі Бібліотеки альманаху українців Європи під назвою "Зерна". У цій книзі міститься вісімнадцять казок, які об'єднані розмовами між розповідачами Шакалом і Консервною Бляшанкою, які сидять на веранді будинку, поки господарі відсутні. Консервна Бляшанка розповідає веселі казки, тоді як Шакал приводить сумні. Таким чином, авторка пропонує різні погляди на світ, непередбачувану інтерпретацію людського життя та коментує філософські концепції, які пронизують ці твори.

Одна з казок з цього циклу - це «Казка про яян»

Рід – епос

Жанр: казка-притча.

Тема: зображення неймовірної події юний пастух, випадково потрапляє у місто, де живуть лише яяни.

Ідея: засудження тих, хто запевняє, що вони є центром Всесвіту, вони не проявляють жодного інтересу до інших людей або їх потреб.

Основна думка: полягає в осудженні цієї самозадоволеності та величання доброти, емпатії та безкорисливої допомоги тим, хто цього потребує. Це нагадує нам про важливість бути частинкою суспільства, неподільно пов'язаною з нашими співлюдьми, не поглинатися відчуттям власного "Я", а замість цього служити одне одному та відчувати нашу власну необхідність для інших.

Напрямок – романтизм з елементами реалізму

Образи-символи твору:

Місто яянів – егоїзм

Хлопець-пастушок – доброта, милосердя

Дідусь – доля, життєвий вибір

Брама – життєві перешкоди

«Казкою про яян» Е.Андієвська хотіла звернути увагу дитини на навколишній світ і людей у ньому.

Сюжетні лінії «Казка про яян»

- Розповідь про перебування хлопця в місті Яян та взаємодію з його мешканцями;

- Відомості про попереднє життя старця (юнги).

Чого навчає “Казка про ян”?

Казка вчить не жити лише власними інтересами, а дбати про інших. Вчить, що добро, віддане іншим, завжди повертається. Винагорода чекає на щедрих душею людей.

Композиція «Казка про ян»

Висячий сюжет в творі прискорює хід подій. Протягом короткого періоду хлопець ознайомлюється з реаліями янського життя, відкривається можливість повернення додому, і нарешті, його найбільша бажана мрія втілюється.

Експозиція : пастушок – козопас падає зі скелі.

Зав’язка : опиняється герой в місті янів.

Розвиток дії: ніхто не проявляє бажання допомогти хлопцеві, але з’являється один дідусь, який допомагає йому. Він пояснює, що ніхто не може залишити місто, оскільки всі думають лише про себе.

Кульмінація : знаходиться спосіб вийти з Яна через відчинені брами, за проханням хлопця.

Розв’язка: показує хлопця на своїй батьківщині, і на його плечах замість дідуся - мішок з самоцвітами.

Проблематика «Казка про ян»

- я – ти – суспільство;
- бездушність і доброта;
- взаємоповага і надмірна гордість.

Ознаки казковості в творі «Казка про ян»

Казкові особливості:

- Пастушок переплутався, впав і опинився в іншому місці;
- Місто з вузькими вежами, що постійно руйнуються;
- Специфічний спосіб життя ян;
- Брама в місті відчиняється, якщо до неї звернутися звичайним "ти";
- Брама - жива істота, яка чекала, коли до неї звернуться;
- Замість дідуся на плечах хлопця - мішок, наповнений самоцвітами;
- Сім брам;
- Щасливе закінчення оповідання.

Повчальне (притчеве) значення твору:

- повага до старших;
- Здатність боротися з труднощами і подолання їх;

- Сприймати не тільки свою "я", але й "я" оточуючих;
- Немає нічого кращого за рідний дім та батьківщину.

Словникова робота – лінгвістичний коментар лексем, що потребують пояснення.

Вежа - висока й струнка архітектурна споруда, яка будується окремо або складається з верхньої частини будівлі. Її синонім - башта.

Кельма - ручний будівельний інструмент, подібний до невеличкої лопатки, який використовується для мурування стін, укладання бруківки та інших робіт.

Не кинув на нього оком - не звернув на нього увагу.

Слабий старий чоловік - фізично непотужний, безсильний, має обмежену фізичну активність.

Недуги - захворювання, стан слабкості.

Не вистачає сил - відчувається недостатність фізичної сили.

Ганчірка - місце, де прив'язаний мішок.

Характеристика й аналіз образів твору

Пастушок. . Центральний персонаж казки-притчі, милосердний, чутливий, ввічливий, безкорисливий, уважний, здатний перебороти будь-які перешкоди. Перебуваючи в незнайомому місті, він має намір врятуватися не лише самому, але також бажає допомогти вийти з положення старому чоловікові, який розповів йому про спосіб життя містян і сім брам, що ведуть за місто. Сільський зумів знайти відповідні слова для однієї з брам, вона розпахнулася, і юнак знову став вільним. Як винагороду за своє добре і чутливе серце, сільський отримав мішок з самоцвітами.

Цитати: «...він дуже зголоднів, наче кілька днів пролежав без їжі», "Я з радістю пропоную свою допомогу", – з усмішкою сказав хлопчик-пастушок. "Але мені абсолютно не хочеться перетворюватися на янина!" "Давай підемо разом, оскільки я дуже вдячний тобі за пораду. Мої батьки померли, і я хочу піклуватися про тебе", – продовжував хлопчик-пастушок, обережно підтримуючи старого на своїх плечах та спрямовуючись до найближчої брами, "Я хочу, щоб ти хоча б перед смертю насолодився свіжим повітрям".

Старий дідусь. Давній мешканець цього міста, у якому з'явився молодий пастушок. Колись цей чоловік був ще молодим, але його відкинуло на задній план, і він опинився посередині незнайомих територій. Як і всі інші люди на цих землях, він теж намагався побудувати вежу, але невдало. Лише один старенький чоловік, який помітив пастушка, підійшов до нього і розповів усе, що знав. Старенький був єдиним чоловіком, який помітив пастушка, підійшов до нього і розповів все, що знав.

Цитата: "...пастушок натрапив на схилого старця, який перебував біля найнижчої, напівзруйнованої вежі...", "Мене скептично ставляться до мене через моє становище і той факт, що я ніколи не став справжнім місцевим, хоча проживаю тут протягом багатьох років. Я майже не пам'ятаю, як під час сварки на кораблі, де я був юним матросом, мене викинуло за борт, і я опинився в цьому місті...", "Я не пристосований до іншого оточуючого світу, а моє виділене вищими силами час закінчується".

Яяни. В проваллі розташувався місто, де проживають особливі мешканці. Кожен з них живе у своєму власному світі і не виявляє бажання спілкуватися з оточуючими. Натомість, вони будують високі вежі, хоча це завдання їм досить важке. Ці особи відображають характеристики егоїстичної поведінки, не приділяючи уваги потребам та бажанням інших.

Цитати: «Кожен яянин знає тільки своє «я» і тому запитань іншої людини просто не чує», «Неможливо задовольнити Яяніна, оскільки тільки він має всю необхідну інформацію та вміння, і це робить він найкраще.» «Усі тут живляться власним «я». Коли воно вичерпується, Яянін вмирає, але саме "я" кожного з мешканців є таким нескінченним, що всі мешканці цього міста майже безсмертні». «... До цього часу жоден мешканець міста не зміг відкрити брами просто з тієї причини, що ніхто з тутешніх мешканців не може вимовити короткого слова, яке відкриває ці брами... Це слово відоме всім Яянам: просте "ти".»[5]

Художні особливості казки-притчі

Епітети: Глибочезне провалля, велике місто, вузькі довгі вежі, найнижча, напівзруйнована вежа, справжній яянин, кволий дідусь, коротесеньке слово, звичайнісіньке «ти». свіже повітря, знайомі скелі, гарний цей світ.

- Колись пастушок, скакаючи зі скали на скалу за козою, яка відірвалася від інших, посковзнувся й упаву **глибочезне провалля**.
- Проснувшись, він опинився на площі **великого міста**, яке складалося з **довгих вузьких** будівель, що кожен мешканець будував на свій смак, оскільки ці будівлі постійно обвалювалися.
- – Вже дуже зневірений і несподіваючись, що хтось хоча б надасть йому крихту хліба, молодий чоловік натрапив на **старого чоловіка**, який бігав поряд з **найнижчою напівзруйнованою будівлею**, і повторив своє питання.
- Мої немочі виникли тільки через те, що я не народився тут і ніколи не став **справжнім яянином** так ніколи й не став, хоча жив тут майже все своє життя.
- .... жодна з місцевих людей не може вимовити одного **коротенького слова**, яке відкриває ці ворота.

- Усі мешканці цього міста знають це слово: **звичайнісіньке «ти»**.
- Я хочу, щоб ти перед своєю смертю хоча б здихнув **свіжим повітрям**. – сказав молодий чоловік, обережно підтримуючи старого чоловіка на плечах і ведучи його **до найближчої брами**.
- ... і пастушок побачив себе серед **знайомих скель**.
- Ось як ти можеш побачити цей **дивовижний світ!**[2]

Метафори: харчуються власним “Я”, здолали немощі, внутрішні підпори тримали мене, брама випустила на волю, ходять легенди

- Я ж почув тільки тому, що **мене здолали немощі, і внутрішні підпори**, які досі **тримали мене**, так само, як усіх мешканців цього міста, враз погіршалися й зламалися, так само як моя вежа, яку мені не вистачає сил відновити.

- **Усі харчуються власним «я»**

- Прошу високоповажної брами, чи було б можливо вас **випустити нас на волю**, оскільки лише ви можете це зробити.

- Але коли хтось із яян, — а це стається так рідко, що про це **ходять лише легенди**,— коли хтось з мешканців намагається сказати "ти", в його устах це завжди перетворюється на "я", і тому брама не відчиняється.

Звертання: вельмишановна брамо

- **Вельмишановна брамо**, ви могли б нас випустити на свободу, оскільки тільки ви маєте таку можливість.

- **Гіперболи:** пастух підняв старого; старого мішок за плечима.

Я візьму тебе на плечі, ми разом продовжимо свій шлях.

Та **замість дідуся** він випадкового торкнувся лише **мішок** який був наповнений різними самоцвітами.

Фразеологізми:

На свій лад - за власним уподобанням; по-своєму.

Приклад:

- Коли його очі розкрилися, він зазирнув у простір широкого міста, де майже кожен житель будує свої власні вежі - **на свій лад**, що непередбачувано руйнуються з часом [47]

Ноги не тримають – хтось дуже втомлений, відчуває слабкість [49]

Приклад:

- Я вже застарий, і **ноги вже не тримають мене**. [47] **Добігає кінця** – зовсім, повністю.

Приклад:

- Я недостатньо пристосований до іншої реальності, а відведений мені період часу, який дарується вищими силами, **добігає до кінця**

3.2. Поурочний план

План-конспект уроку з української літератури в 6 класі

Тема: Емма Андіївська «Казка про яян»

Мета: навчальна - познайомити учнів з життям і творчістю письменниці, допомогти учням глибше зрозуміти притчовий зміст та художню цінність казки, навчити школярів розуміти приховане послання твору.

розвивальна - розробка умінь учнів у визначенні теми та основної думки тексту, сприяння розвитку мовлення, мислення та критичного ставлення до прочитаного, а також стимулювання висловлювання власної думки - цільові завдання, які покладаються перед нами.

виховна - формування почуття людяності, душевної щедрості та поваги до морально-етичних цінностей, що допомагають сприймати й розуміти красу навколишнього світу.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

Вправа «Побажання»

Учитель. Добрий день. Рада бачити всіх вас. Почнемо наш урок з добрих побажань. Я запрошую вас висловити одне слово, що б ви побажали один одному. Дозвольте мені побажати вам щастя... (Діти продовжують: бажаю здоров'я, радості, миру, добра, тепла і т.д.)

II. Мотивація навчальної діяльності

Повідомлення теми та мети уроку

Урок розпочнемо притчею

Притча про подушку та пір'я

Один чоловік ходив по окрузі, проклинаючи священника та розповсюджуючи про нього по всій парафії брехливі, злісні чутки.

Одного прекрасного дня він відчув розкаяння і, прийшовши до священника, попросив у нього вибачення. Він сказав, що готовий на все, щоб загладити свій гріх.

Священик сказав йому, щоб той взяв у себе вдома подушку, розпорів її та випустив пір'я на вітер.

Прохання було доволі дивним, але виконати його не склало труднощів.

Прийшов чоловік додому, взяв саму стару подушку, вийшов на вулицю та розірвав її. Вітер підхопив пір'я, закружив і поніс завірюхою по всьому селищу.

Задоволений, чоловік знову прийшов до священника.

А тепер, - сказав священник, - йди і збери все пір'я так, щоб подушка знову була повною...

<https://firtka.if.ua/blog/view/pritcha-pro-podushku-ta-piria>

Проблемне питання уроку: «Які цінності для людини є важливими?»

Відповідь на це запитання буде надана після аналізу казки-притчі Е.Андієвської під назвою "Казка про ян".

Спочатку вам необхідно записати сьогоднішню дату і тему уроку у своїх зошитах.

Тож перейдемо до роботи, оскільки наш гасло таке:

Ми працюємо щодня! Ми працюємо з посвіткою! І наше завдання - знайти в людині "людське"!

III. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу

1. Розповідь про письменницю

Учитель: Емма Андієвська, відома талановита художниця, поет, прозаїк і художник, стала популярною своїми творами в Україні. Пані Емма народилася 19 березня 1931 року в одному з міст Східної України (яке в даний час має іншу назву). В юності, коли їй було 12 років, її сім'я переїхала до Німеччини. Родина Андієвських прийняла важке рішення покинути свою країну, де панували беззаконня, упокорення, презирство і масові вбивства. Пізніше Емма прожила певний час у Франції, а потім переїхала до США, а з 1961 року оселилася в Мюнхені, Німеччина. Творча спадщина пані Андієвської є багатою і різноманітною: вона створила понад десять збірок поезій, декілька оповідань, в тому числі роман "Герострати", який розповідає про добру людину та долю людства. Також вона створила 9000 картин, які експонуються в численних музеях і галереях. У 2018 році їй була присуджена премія імені Тараса Шевченка в галузі літератури. Емма Андієвська особливо любить писати для дітей, і її збірка казок "Казки" була опублікована у 2000 році. Сьогодні ми звернемо увагу на одну з її захоплюючих казок - "Казку про Яяна".

2. Опрацювання теорії літератури

Притча –

Як називається фольклорний розповідний твір про вигадані, а часом і фантастичні події?

- Як появився термін, що позначає такий твір?
- Які групи існують для класифікації цих творів?
- Що означає термін "притча" у сучасній літературі?

3. Робота з текстом

3.1. Читання або прослуховування казки.

У письменниці характерна неповторна особистість, яка відрізняється у своєму сприйнятті всього навколишнього. Вона має бажання надати життя й змінити перспективу на звичайні речі, керуючись власним уявленням.

Аудіозапис «Казки про яян»

<https://www.youtube.com/watch?v=K5ZGDRAj390>

3.2. Ідейно-художній аналіз твору

(Пропоную дітям попрацювати разом. Визначити тему, ідею)

Тема: зображення фантастичної події: пастушок потрапив у місто, неселимим лише яянами, які живуть в своєму власному світі.

Ідея: Осудження тих, хто зосереджується лише на собі, і стає байдужим до інших; Привілейоване положення людей, які проявляють доброту, чуйність та безкорисливу допомогу тим, хто цього потребує.

- Діти, а чи помітили ви, що така маленька казка насичена художніми засобами. Попробуйте їх віднайти. (Додаток 1 для вчителя)

3.3. Словникова робота.

- Знайомі вам терміни? Особа, яка думає тільки про себе, ставить свої інтереси на перше місце, називається ?(Егоїст)

-У той же час, особа, яка безкорисливо піклується про благо інших, має назву, (Альтруїст)

Словник:

Егоїст - людина, яка ставить власні інтереси над усе.

Альтруїст - людина, яка безкорисливо піклується про благо інших.

Ви можете помітити, що автор не вказує конкретні імена для представників цих характеристик.

Щодо питання, хто у творі виявляє своїсть егоїста або альтруїста, та чому автор уникає використання конкретних імен, відповіді на ці питання можна знайти в контексті твору.

- Чому автор не надає яянам імен?

Яянин - це іменник, який використовується для позначення осіб на основі їх територіальної приналежності, такої як місце народження або проживання. Наприклад, "львів'янин" вказує на жителя Львова. Однак існують іменники з суфіксами -анин та -янин, які також використовуються для опису мешканців певних територій, які не є географічними назвами. Наприклад, "горянин" вказує на жителя гірської місцевості, "хуторянин" - на мешканця хутора, а "побережанин" - на жителя узбережжя. Таким чином, "яянин" описує того, хто проживає на території, яку він сам вважає своєю.

- Діти, у тексті також містяться слова, які ви можливо не розумієте. Ваше завдання - виявити їх.

Словникова робота - лінгвістичний коментар лексем, що потребують пояснення.

Вежа - висока й струнка архітектурна споруда, яка будується окремо або складається з верхньої частини будівлі. Її синонім - башта.

Кельма - ручний будівельний інструмент, подібний до невеличкої лопатки, який використовується для мурування стін, укладання бруківки та інших робіт.

Не кинув на нього оком - не звернув на нього увагу.

Слабий старий чоловік - фізично непотужний, безсильний, має обмежену фізичну активність.

Недуги - захворювання, стан слабкості.

Не вистачає сил - відчувається недостатність фізичної сили.

Ганчірка - місце, де прив'язаний мішок.

3.4. Бесіда з поясненнями:

Яким чином автор уникає використання імен у своєму творі? *(персонажі описані загальними рисами, які можуть належати будь-кому без прямого згадування імен або індивідуальності)*

Чи є опис зовнішності Яянина у тексті? Як ви уявляєте цього персонажа? Якби ви мали намалювати жителів цього світу, як би виглядали їхні образи? *(малюнки зберігають відтінки сірого)*

Яким чином пастуху вдалося відчинити браму? *(він відрізнявся від інших яянинів)*

Яке значення має перетворення дідуся? Що символізують квіти, що виростають на ньому? *(вираз подяки за доброту)*

Як уникнути стати яянином у сучасному світі? *(не бути байдужим, вміти слухати, приходити на допомогу і просити допомоги)*

3.5. Робота в групах. Діти отримують завдання, обговорюють відповіді, хтось один презентує. (Ділимо дітей на три групи - по 5 запитань)

1. Як попав пастушок у чарівний світ?
2. Що було особливого у його перших враженнях?
3. Чому тут постійно валиться вежа за вежею?
4. Які питання хлопчик задав незнайомцю, якого він зустрів у цьому дивовижному місті?

5. Як реагували місцеві жителі на запитання пастушка, і чому так відбувалося?
6. Хто надав хлопчикові допомогу у орієнтуванні в цій незвичайній місцевості, куди він потрапив?
7. Які риси властиві мешканцям цього міста?
8. Чому жителі цього дивовижного міста "майже вічні"?
9. Як старий чоловік опинився в яян?
10. Що пояснювало нежадібність хворого старця стати яянином?
11. Хто такий юродивий? Яку роль він відіграє у цьому оповіданні?
12. Які дії було необхідно виконати, щоб залишити місто яян?
13. Як можна охарактеризувати ставлення пастушка до старого чоловіка?
14. Чому після виходу з яян пастушок мав мішок, що був наповнений самоцвітами?

IV. Рефлексія. Підсумок уроку

Перевіряємо свої знання

- Я маю знання про жанр притчі в літературі.
- Мені вдається передати виразно та з глибиною зміст казки "Казка про яян" авторства Е. Андієвської.
- Я можу розрізнити реальні та фантастичні елементи в цій казці.
- Я знаю, яка головна думка пронизує "Казку про яян", і здатен визначити ключові фрази, що її відображають.
- Я можу зрозуміти головну думку цієї казки і здійснювати висновки, що випливають з неї.

V. Домашня робота

1. Пояснити вислів Е.Андієвської : *«Ніколи не будьте спрямовані лише на своє "Я", зберігайте в собі чистоту помислів дитинства, і доля вам віддячить новими відкриттями, повнотою життя...»*
2. Вивчити біографію Е. Андієвської
3. Прочитати казку «Говорюща риба»

Додаток 1 (Для вчителя)

Художні особливості казки-притчі

Епітети: Глибочезне провалля, велике місто, вузькі довгі вежі, найнижча, напівзруйнована вежа, справжній яянин, кволий дідусь, коротесеньке слово, звичайнісіньке «ти». свіже повітря, знайомі скелі, гарний цей світ.

Приклади:

- Колись пастушок, скакаючи зі скали на скалу за козою, яка відірвалася від інших, посковзнувся й упаву **глибочезне провалля**.
- Проснувшись, він опинився на площі **великого міста**, яке складалося з **довгих вузьких** будівель, що кожен мешканець будував на свій смак, оскільки ці будівлі постійно обвалювалися.
- – Вже дуже зневірений і несподіваючись, що хтось хоча б надасть йому крихту хліба, молодий чоловік натрапив на **старого чоловіка**, який бігав поряд з **найнижчою напівзруйнованою будівлею**, і повторив своє питання.
- Мої немочі виникли тільки через те, що я не народився тут і ніколи не став **справжнім яянином** так ніколи й не став, хоча жив тут майже все своє життя.
- .... .. жодна з місцевих людей не може вимовити одного **коротенького слова**, яке відкриває ці ворота.
- Усі мешканці цього міста знають це слово: **звичайнісіньке «ти»**.
- Я хочу, щоб ти перед своєю смертю хоча б здихнув **свіжим повітрям**. – сказав молодий чоловік, обережно підтримуючи старого чоловіка на плечах і ведучи його **до найближчої брами**.
- ... і пастушок побачив себе серед **знайомих скель**.
- Ось як ти можеш побачити цей **дивовижний світ!**[2]

Метафори: харчуються власним “Я”, здолали немощі, внутрішні підпори тримали мене, брама випустила на волю, ходять легенди

- Я ж почув тільки тому, що мене **здолали немощі, і внутрішні підпори**, які досі **тримали мене**, так само, як усіх мешканців цього міста, враз погіршалися й зламалися, так само як моя вежа, яку мені не вистачає сил відновити.

- **Усі харчуються власним «я»**

- Прошу високоповажної брами, чи було б можливо вас **випустити нас на волю**, оскільки лише ви можете це зробити.

- Але коли хтось із яян, — а це стається так рідко, що про це **ходять лише легенди**,— коли хтось з мешканців намагається сказати "ти", в його устах це завжди перетворюється на "я", і тому брама не відчиняється.

Звертання: вельмишановна брамо

- **Вельмишановна брамо**, ви могли б нас випустити на свободу, оскільки тільки ви маєте таку можливість.

- **Гіперболи:** пастух підняв старого; старого мішок за плечима.

Я візьму тебе на плечі, ми разом продовжимо свій шлях.

Та **замість дідуся** він випадкового торкнувся лише **мішок** який був наповнений різними самоцвітами.

Фразеологізми:

На свій лад - за власним уподобанням; по-своєму.

Приклад:

- Коли його очі розкрилися, він зазирнув у простір широкого міста, де майже кожен житель будує свої власні вежі - **на свій лад**, що непередбачувано руйнуються з часом [47]

Ноги не тримають – хтось дуже втомлений, відчуває слабкість [49]

Приклад:

- Я вже застарий, і **ноги вже не тримають** мене. [47] **Добігає кінця** – зовсім, повністю.

Приклад:

- Я недостатньо пристосований до іншої реальності, а відведений мені період часу, який дарується вищими силами, **добігає до кінця**

3.2.1. Казка-притча «Говорюща риба»

3.2.2. Міфопоетичний код казки-притчі «Говорюща риба» Емми Андієвської

Літературна казка "Говорюща риба" перетинає межі казкового жанру, одночасно використовуючи можливості притчі. Її особливості включають антропоморфізм, наявність чарівного елемента та архетипні образи. Проте, вона відрізняється від звичайних казок, оскільки текст наповнений асоціаціями та має алегоричний характер, що надає йому філософську та морально-етичну глибину. Деякі дослідники, зокрема Л. Тарнашинська, вважають ці твори Е. Андієвської казками для дорослих, тоді як Н. Смірнова та В. Просалова підкреслюють їх притчовий характер. [16]

Відома дослідниця І. Бетко зазначила, що біблійна притча має компактну структурно-логічну будову та економно використовує образно-стильові засоби, що робить її ідеальним прикладом відповідності жанрової форми жанровому змісту. Головною метою притчі є підтвердження наперед встановленої світоглядної або моральної тези, а локальна колізія (конфлікт) виконує ілюстративну та повчальну функції. Притчові персонажі вищого ряду є носіями істини, яка є справедливою для всіх часів та народів. Характерним для притчі є дидактичний смислотлумачення, яке допомагає розкрити головну ідею. Завдяки параболічно-притчовому узагальненню дійсності, істина притчі стає вічною літературною жанровою категорією, а притчовість як образно-стильове міжжанрове явище продовжує функціонувати.

Притчевий елемент виявляється вкрай суттєвим у казках Е. Андіївської, відображаючи морально-етичні питання через універсальні символи, асоціації та алегорії. Наприклад, у казці "Говорюща риба" спостерігається неочікувана еволюція образу, що відхиляється від традиційної казкової системи [51, 172]. В текстах зі збірки "Казки" спостерігається специфічна модель поетичної гнучкості:

- притча вплітається в казковий наратив, розширюючи його значення та досягаючи нових рівнів символізації й узагальнення;
- казкові елементи не обмежують притчевий компонент, а додають новий філософський спрямований зміст;
- художня реалізація двокомпонентної структури притчі досягається за допомогою аллюзій, які відтворюють описувану подію відповідно до історичного контексту;
- зростає значення підтексту та взаємодії з іншими текстами;
- дидактичний ефект передається шляхом інтелектуального збудження читача.

Нестандартна назва казки-притчі «Говорюща риба» відображає неочікувану послідовність подій і виражає емоційне навантаження мовця. Авторка таким чином намірується підкреслити внутрішню протирічливість і складність ситуацій, заохочуючи читача до відповідних асоціацій. Для глибокого розуміння і розшифрування тексту письменниця надає вказівку вже на перших сторінках збірки казок, а саме у розмові між металевою бляшанкою та шакалом. Бляшанка з консервами активно шукає собі співрозмовника: «Я не маю товариства й дуже терплю на тому, бо ж ті, з ким я не можу розмовляти, я не вважаю за товариство. Люди гадають собі, що я просто консервна бляшанка, мовляв, бездушна бляха, та й годі, або що моя душа настільки нижча від їхньої, що вона їх не може цікавити, забуваючи, що речі, які перебувають в людському оточенні, олюднюються, і крім того, що ми є, ми стаємо ще й ніби людьми...» [3,3-4]

Гомогенність думок шакала є лише підтвердженням наступної ідеї: «Мені часто хочеться поговорити з людьми, коли я буваю серед них, тільки їхня зарозумілість в останню мить стримує мене. Я починаю боятися, що мене не зрозуміють, або, ще гірше, якимось фальшиво зрозуміють...» [3,4]

Після нашої попередньої розмови, шакал розповідає нам цікаву історію про одну особливу рибу, яка має здатність «говорити». Риба відноситься до давніх символів з особливим сакральним значенням. У міфології різних народів риба вважається творцем світу, символом життя та плідності. У широкому контексті, риба представляє істоту, яка має внутрішню свідомість або символізує «рух, що проникає» і має здатність збільшувати

наші підсвідомі нахили. Казка-притча про «говорящу» рибу відкриває нам морально-етичний аспект людського співжиття і порушує філософські питання про сутність людини

Варіативна символіка образу риби дає можливість обрати одне із тлумачень, яке ілюструє глибинний смисл та алюзивність художнього тексту Е. Андіївської. У книзі "Словник символів" Х. Е. Керлота можна знайти висловлення, що риба є "символом поглибленого життя, духовного світу, що захований під поверхнею речей, ознакою життєвої сили, що піднімається" [25].

У табуні риб, який володіє особливою тишою, не було можливості знайти співрозмовника для «говорячої риби» [3]. Вже з самого початку тексту розгортаються протилежні етичні поняття: добро і зло, безрозсудна покірність і непокора, щастя і нещастя, справедливість і несправедливість, сміливість і боягузтво [51].

Риба має свої особливості, що відрізняють її від інших (відношення "свій" і "чужий"), тому вона вимушена покинути свій звичний дім і переїхати на берег. Але навіть серед інших риб, які володіють розумом і вміють говорити, їй не судилося належати повністю до цього нового оточення. Це посилення на реальну історичну ситуацію, пов'язану з українською діаспорою, робить казку більш захопливою, ніж просто навчальний матеріал. Скоріше, це розповідає про духовну самотність творчої особистості, яка опинилася в незвичному оточенні.

Існує загальноприйнята думка про рибу як символ несвідомого, що втілено через асоціативне вираження її бажання до свободи та самототожності. Наприклад, згадується ситуація, коли риба прогулювалась по березі й ведучи розмову з самою собою [3, 41].

Тому і не дивно, що її приятелем став мовчазний рибалка. За Х. Е. Керлотом, риболовля «прирівнюється до вилучення несвідомих елементів із глибоко захованих джерел – «невловимих скарбів» легенди, тобто мудрості. Ловити душі, перш за все, означає знати, як ловити в душі. Риба — це містична і наділена психікою істота, яка живе у воді (а вода є символом розкладання й одночасно відновлення і переродження). Рибалка здатний - як лікар - працювати з самими джерелами життя, тому що він розуміє їх» [25].

Тому неправильно стверджувати, що риба є підступною і зрадницькою. Ми повинні розглядати спілкування з рибою і її ловлю як прояви духовного рівня. «Риба допомагала рибалці вибирати добрі місця для ловитви, розповідала, що діється на воді й під водою, а рибалка ділився з нею турботами. Невдовзі риба знала не тільки ймення й уподобання усіх його дітей і жінки, а й як виглядає у рибалки в хаті й на подвір'ї, чим він журиться і що думає» [3]. Рибалка викликає рибу на свій плаваючий засіб, символіка якого може бути відгадана з легкістю: «маленьке судно уявлялось <...> засобом переходу з матеріального світу в духовний. Символічна коліска для душ, які чекають відродження» [3]. В

міфологічних оповіданнях, людське існування сприймається як приголомшлива подорож, а корабель символізує надійність та захищеність.

У кінці казки виникає ситуація, що має символічне значення. Рибалкова дружина, що багато розмовляє, не чує голосу риби через свої домашні обов'язки.

У цій казці велику роль відіграють мотиви води та дому. Символіка води є амбівалентною. Вона має важливе значення для риби та рибалки і пов'язана з їхнім духовним життям. Згідно з Тресіддером, вода може символізувати духовне харчування та порятунок. [61].

В казці водний світ представлений як специфічна модель суспільства, яке обмежене законами, умовами та консервативним мисленням, і в ньому присутня особиста несвобода. Однак, головною характеристикою казкового світу риб, так само як і реального світу людей, є панування страху. Цей страх контролює поведінку риб, розширює межі здорового глузду і спонукає до прояву інстинкту самозбереження, що, в свою чергу, робить усіх риб подібними. У тексті прочитується іронічний підтекст, коли риба, бачачи, як її батька і матір убиває нещастя, яке стало їхньою долею, прощається зі своїм рідним місцем, балакаючи, і відправляється у пошуках іншої групи. Однак, навіть у новій групі вона не знаходить розмовного партнера. Всі риби, з якими вона зустрічається по дорозі, мовчки закривають плавники й тікають, тому скоро по всій великій воді стає відомо, що балакуча риба заважає іншим риbam зосередитися, порушуючи таким чином риба'ячу гідність [3, 41].

Автор Емма Андієвська розглядає взагалі побутування широкої маси, яка не може вважатися колективом, недостатньо має власну думку та, отже, не розуміє концепцію особистої гідності.

Виділяється примат ідеології у суспільстві, що безжалісно осуджує надзвичайність мови риби, яка дозволяє собі бути інакшою від інших: «Тому вся рибна громада після ще глибшої, ніж звичайно мовчанки, яка відрізняє риб від інших створінь, в присутності старого риба, який славився справедливістю й мудрістю, розглянувши справу балакучої риби, ухвалила безслівний присуд, який був намальований верховодами на верхніх верствах води, бо всі риби малюють, коли вже не можна порозумітися мовчанкою, щоб балакучу рибу видалили з води» [3, 41]

Страх управляє рибальським угрупованням, тому "тихі виконавці призначеного покарання наблизилися до спілкуючої риби, приховуючи свої плавники, щоб уникнути шуму. Вони підійшли, підняли її на спину й швидко перенесли на суходіл. Поклавши рибу на землю, вони передали їй звитягу, на якій було зображено вічну заборону на користування водним світом, і зникли у глибині" [3, 41].

Акцент в цих рядках ставиться на скритій алегорії, що розкриває українську інтелектуальну еліту під час тоталітарного режиму. Особливо виразно простежується образ українських письменників, які перебувають за кордоном, у яких автор казки також є представницею. В цьому контексті логічним і переконливим є твердження Л. Тарнашинської, що казки Е. Андієвської призначені перш за все для дорослих читачів.

Зберігаючи у пам'яті первісну хаотичну природу води й поєднуючи її з концепцією світу померлих як антисвіту <...>, наші предки віддали річкам і воді загальну природу бути посередником між живими й мертвими, а також мати здатність передбачати майбутнє, оскільки вода пов'язана з вічністю. Вона є роздільною межею між життям і смертю» [40].

Е.Андієвська розкриває концепцію символічної духовної перетворення і намагається втілити її через опис адаптації риби на березі: «Як їй хотілося, щоразу, як рибалки вирушали в море, підійти й привітатися, однак кожного разу їй щось заважало завести знайомство, і риба ходила по березі й розмовляла сама з собою» [3, 8].

У світі риби, вода – це її улюблений притулок, що втрачає свою захисну роль з часом. Аналогічно, рибалка втрачає не тільки функцію охорони в своєму рибальському будиночку, але і духовну та священну ауру. Змушена стати вигнанкою, риба втрачає свій рідний дім. Берег стає її "тимчасовим пристаном". З іншого боку, рибалка має свій власний будинок і родину, але не знаходить духовної гармонії. У широкому спектрі значень, дім символізує безпеку, захист і батьківщину. Епізод запрошення на гостину ілюструє духовне споріднення між рибою-іноземкою та рибалкою: «Так однієї місячної ночі, коли хвилі були гладенькі, як пляшка, яку вони щойно викинули з човна, рибалка відчув, що ліпшого приятеля, ніж говоряща риба, в нього нема й ніколи не буде, і, сказавши, що його дім – її дім, попросив, щоб риба конче прийшла до нього у гості, бо такого приятеля він мусить показати своїй родині» [3, 41].

У казці-притчі реалістично змальовано байдужість і невразливість людей. Згідно з думкою В.Просалової, ця казка походить від шакала, який намагається показати, що ті, хто постійно розмовляють, заважають іншим своїми промовами, відвертають увагу від справ та привертають увагу ворогів [43].

Проте підтекст тут дещо інший, він декодується у фіналі. У творі ми можемо помітити відсутність типового сценарію, який є в казках, де добро завжди перемагає зло. Не можна також однозначно розділити персонажів на добрих та злих. Таким чином, можна обговорювати висновок дослідниці, що «не проясненим лишається питання про взаємини рибалки зі своєю дружиною: чи чують вони один одного, чи здатні порозумітися загалом» [43].

Оскільки структурно притча складається з алегоричної частини (з прихованим значенням) та з ідеї, яка передається конкретно або загадково, то вищезазначені питання можна сприймати як риторичні. Згідно зі словами Е. Андієвської, чоловік не міг бути другом жінки, оскільки він ніколи не розмовляв з нею так, як з рибою (Андієвська 2000, 14). "Говорюча риба" - це твір про самотність людини в чужому та абсурдному світі, про самотність душі, байдужість, пошуки внутрішньої свободи та бажання бути почутим і розумілим.

Висновок В. Просалової про жанрову специфіку твору: «Такої амбівалентності тлумачення взаємин не спостерігалося в народних казках, які відзначалися чіткою поляризацією сил добра і зла» [43].

Цікавим фактом є розгляд питання про багатозначність тлумачення казки-притчі: «У тому й полягає контроверсійність тлумачення, що не існує однозначної відповіді на запитання про сутність «говорючої риби». І найцікавіше те, що свідомо письменниця могла не завважити усіх варіантів, бо в добу, коли «автор помер», творцем оригінального смислу виступає кожен окремий читач» [28].

Олександр Смерек, аналізуючи літературну творчість письменниці, що перебуває у діаспорі, стверджує: «Загалом вирішення проблеми добра і зла в романістиці Е. Андієвської має два рівні реалізації: метафізичний, з ціннісно-етичним аспектом, та соціально-історичний, з наголосом на дезінтегровальну роль невдалих утопічних проєктів, здійснюваних авторитарними формами правління» [50].

Проведено дослідження над прозою Емми Андієвської, і автор С. Водолазька приходить до висновку: «Письменниця пропонує оригінальний спосіб пізнання світу, створюючи своєрідну мережу спілкування, де вибудовується низка питань, на які читач має відшукати відповіді, спираючись на власний життєвий досвід і культурні настанови. Авторка таким чином змушує читача працювати разом із нею. Проте задана настанова – своєрідна гра, де вона, замість орієнтації на прості, відомі картинки та ситуації, прагне збудувати складні конструкції» [12].

Ця ідея є особливо застосовною до казок відомої авторки. Сприйняття самого себе - це ключовий аспект індивідуальності. Історія про рибалку і рибу ілюструє цю кризу самоідентифікації. Ніби рибалка подивився на сковорідку, але всі смажені риби були однакові, тож він не зміг розпізнати свого друга. Лише голосом балакучої риби вона відрізнялась від інших, а без цього голосу вона стала такою самою, як і всі інші риби. Ця казка-притча має в собі елементи "культурної безпритульності", що виникає внаслідок еміграції. Письменниця представляє художнє бачення української еміграції, влітаючи українські та західноєвропейські мотиви в свою казку-притчу. Цікавою є думка М.

Ковінько, яка стверджує: «Та про те, що «говорюща риба», позбавившись риб'ячої суті, не стала людиною, свідчить і гурт рибалок, і жінка, яка, зрештою, засмажила свого невпізаного/невизнаного гостя. Виходить, той, хто чужий серед своїх, серед чужих своїм не стане, його й там, скоріш за все, просто з'їдять» [28].

В казці "Говорюща риба" автор вдало використовує міфологічні елементи для відтворення сталісних національних культурних моделей. Ця тема добре поєднується з історичною проблематикою еміграції, що втілюється через символічні образи води, риби, дому, мотиву ініціації та смерті. Усе це надає притчевого характеру тексту.

Е. Андієвська вдало передає різноманітні форми художнього відтворення реальності, які здатні донести складність та багатогранність життя, звернути увагу читача на його власну існуваність.

3.2.3. Цілісний аналіз казки-притчі

Жанр. Казка-притча.

Тема. Зображена в статті життя риби є цікавою та відмінною від інших у морському світі, оскільки вона володіє унікальною здатністю говорити.

Ідея. вернути увагу до важливої моральної проблеми – неприйняття ігнорування довколишнього середовища та винищувальний вплив, що відбувається, коли людина залишається закритою в собі, беззастережно ігноруючи потреби інших. Прихильники гармонійного співіснування та взаєморозуміння висувають твердження, що кожна особа повинна постійно прагнути до спільності, активно допомагати іншим і відчувати власну значимість для блага оточуючих.

Проблеми.

- суспільство і незвичайне / колективне та індивідуальне. Е. Андієвську цікавить питання: якою є доля унікального в суспільстві, що не готове до його сприйняття, і хто винен у тому, що не такий, як усі, приречений на вигнання та загибель. За законом природи риби мусять мовчати, проте сталося так, що «серед табунів мовчазної риби... народилася балакуща риба»;
- «слово» і доля поета в суспільстві. Кажуть, «мовчання - золото» та «слово - полова», але мовчання також може бути виявом байдужості, боягузтва, невміння говорити, а слово - це початок творення світу;
- проблема дружби і відданості. Вигнана з води рибина допомагає людині ловити своїх; рибалка не має порозуміння ні з жінкою, ні з колегами по ремеслу і знаходить спільну мову лише з незвичайною рибою. Вона тепер для нього на першому місці, він ставить її навіть вище від родини. Водночас чоловік, зумівши почути голос риби, не помітив,

що вона не така, як люди, і потребує особливого представлення. Так само рибина не здатна була усвідомити, що в очах людей вона є уловом. Врешті, незвичайна дружба закінчується для риби смертю, а для її товариша – божевіллям. [35].

Композиція і сюжет твору

У казці-притчі "Говорюча риба" розповідається про неповторність особистості, яка була відмінною від інших, але не розуміла свою унікальність. Головна героїня була розмовляючою рибою з добрим серцем, але вона не зрозуміла, чому її батьки постійно сумували. Щоб не наводити суму на інших, вона відправилася шукати інший зграє, але ніде не знайшла свого місця. У кінці кінців, вона знайшла собі друга - самотнього рибалку, з яким проводила багато часу. Це було вигідно для обох, оскільки риба показувала рибалці, де можна зловити найбільшу рибу, а рибалка розумів, що риба - його найкращий друг і запросив її до свого дому. Але коли рибалка залишив її на деякий час, його дружина не помітила, що риба може говорити, і смажила її на сковорідці. Рибалка повернувся додому, але не знайшов свого друга, і тоді дізнався, що забув сказати дружині, що риба - його найкращий приятель. Він почав шукати розмовляючу рибу, на колінах благаючи кожную рибу говорити з ним. Це викликало подив і здивування у інших рибалок.

Експозиція. У великій воді з'явилася риба, яка відрізнялася своїм балакучим характером. Батьки почували сором, що їхній малюк міг розмовляти.

Зав'язка. Через непорозуміння і невзнаки риба вирішила покинути своїх батьків та шукати новий отару.

Розвиток дії. Не знаходячи свого місця серед інших риб, їй довелося покинути воду. Вона поселилася на березі і знайшла друга в рибалці. Рибалка запросив рибу у гості, але перед тим, як повернутися з магазину, він попросив дружину позайматися гостем. Жінка навіть не здогадувалася, що риба вміє говорити.

Кульмінація. У кульмінаційній момент риба нарешті була помічена жінкою, яка спіймала її та скинула на сковорідку.

Розв'язка. Рибалка довго чекав на свого друга, але балакуча риба не з'явилася. Відтоді рибалка ходив по березі, вигукуючи і шукав свого друга серед вилу. [2]

Характеристика персонажів

Говорюча риба. Головна героїня цієї казки-притчі з'явилася на світ серед безлічі безмовних риб. Вона відрізнялася своєю промовистістю, що було щось неприйнятним для її родини, адже риbam завжди слід мовчати. Можливість висловлювати слова була для неї розкішшю, яку ніхто не розумів. Рибка вирішила самотійно залишити своїх родичів та знайти інший зграї. Але навіть там вона не могла знайти спільної мови з іншими, її вигнали на берег і заборонили повертатися в морське царство. Автор казки надавав своїй героїні

кращі риси характеру, такі як привітність, щирість, доброта, бажання допомагати та вірність. Єдиним її недоліком була її зайва балакучість, коли не було співрозмовника, вона розмовляла сама з собою. Рибці пощастило зустріти рибалку, який став її другом. На жаль, через свою довірливість говоруща рибка закінчила своє життя на сковорідці дружини рибалки.

Цитати: «У великих водах, що існують від віків, серед табунів мовчазної риби у шанованих риб'ячою громадою батьків, народилася балакуча риба» ,«...прояви говорливості риби не тільки не зникли, а навпаки розвинулися до такого ступеня вправності, що батькам вже стало незручно визнаватися, що вони належать до однієї родини», «...спостерігаючи, як нещастя розбиває батька й матір, випавши на їхню долю... розмовляючи риба прощалася з блакитними водоростями, де проживала її рідня, і, розмахуючи хвостом, пливла у пошуках іншого зграї», «...незабаром до самого віддаленого куточка великого океану дійшла звістка, що говорлива риба, неперервно розмовляючи, заважає іншим риbam зосередитися, а це порушує риб'ячу гідність», «Кожного разу, коли рибалки вирушали у море, вона бажала підійти й привітатися, але завжди щось заважало їй познайомитися, тож риба ходила по березі й спілкувалася сама з собою», «Говорлива риба відрізнялася від інших тільки своїм голосом, без якого вона була такою ж, як і інші її брати й сестри».

Рибалка. Приятель риби. В даному випадку, дружина рибалки була незадоволена його невдалими рибальськими витримками, які призводили до фінансових труднощів. Рибалка знайшов незвичайного співрозмовника, який був кращим в наведеній ситуації, ніж будь-яка людина. Вони стали друзями, і рибалка часто слухав поради цього нового знайомого. Він був щасливий від цього спілкування. Згодом, рибалка вирішив запросити свого співрозмовника в гості, але не дізнався про його прикру загибель. Тому він довго чекав на свого друга біля річки.

Цитати: «...відбився від гурту і лагодив човен, нарікаючи на долю», «...я їду на три дні ловити рибу. Сідай у мій човен, ти мені розповідатимеш, щоб я не заснув, та я попереджаю тебе, що я не говіркий., – Нічого, – мовила риба, – аби ти слухав, я говоритиму за двох», "Вже незабаром риба мала докладний опис всіх дітей та дружини рибалки, а також детальний звіт про те, як виглядають його риболовельний будинок та подвір'я, які справи турбують його і які думки займають його розум."

"Рибалка відчув, що такого чудового друга, як розмовляюча риба, він ніколи не матиме і не зможе мати, і, проголошуючи, що його оселя - це також риба, він попросив рибу прийти в гості до нього, оскільки такого друга він мусить показати своїй родині."

Жінка рибалки. Жінка зайнята домашніми справами до такої міри, що не помічає, як риба намагається з нею спілкуватися. Часто вона сердиться на свого чоловіка через погану фінансову ситуацію в сім'ї. Їхній взаєморозуміння було несхожим, і вони не підтримували одне одного.

Цитати: «Ти зовсім уже здурів, – кричала жінка, – вічно у тебе приятелі та приятелі, ти б ліпше дбав, чи ми можемо звести кінці з кінцями!», "Її слова наповнювали всю подвір'я, спричиняючи незручності горобцям, які ніколи не засиджувалися на цій колодязній цямрині...". Діти радісно вигукнули: "Говорить риба!" Однак, жінка враз розгнівалася на них, заборонивши галасувати і заважати, оскільки вона вже не могла спокійно подивитися наверх, а тепер цей неспроможний чоловік приводить таких друзів, з якими завжди важко мати справу. Риба знову привіталася: "Допомагай, Біг!" Але жінка, яка ніколи не мовчала від ранку до вечора, так багато сама говорила, що не почула, як риба спілкувалася поруч з нею. Вона сказала: "Моя невдача полягає в тому, що у мене є добрий чоловік, який навіть не може принести улов до дому, не розкидаючи його наполовину під час переходу!". Жінка, говорячи сама без перерви, не чула слів риби. Вона сказала: "Ти думаєш тільки про свого приятеля. У тебе немає часу або уваги на щось інше. Ти мав би бути більш уважним до влову, оскільки ти розкидав найкращу рибу по подвір'ю."

Художні особливості казки-притчі «Говорюща риба»

Епітети:

- У **великих водах**, що знаходяться від самого початку існування, серед неповторних табунів **мовчазної риби** в шанованому колективі риб'ячого співтовариства, народилася **балакуща риба**.
- На початку, коли риба була ще зовсім маленькою, засмучені батьки вірили, що з часом, разом з виходом дитини на повну велич, це поведінкове особливості пройде, як **дитячі хвороби**. Однак, час протікав, риба зростала і ставала більш швидкою, на її тілі сяяла луска, мов витвір майстра з **найліпшої дамаської криці**. Але говіркість риби не тільки не зникла, а навпаки, набула такої вправності, що батькам стало незручно визнаватись, що вони є членами однієї родини.
- ... як це **кольоровими бульбашками** рухається крізь воду, навіть одного разу, коли **підсліпуватий хижак**... вигукував на весь голос в **коралові діри**... балакуща риба звела прощання з **блакитними водоростями**...
- ...усі риби, які траплялись на шляху **говіркої риби**...

- Прийняла **безслівний присуд...**
- ... промовлені слова не супроводжувалися навіть **найменшої бульки**.
- Так однієї **місячної** ночі, коли хвилі були гладенькі, як пляшка...
- Воно тільки прикрасило рибу в **небачену червону** луску, на воді засяяло безліч іскор, й піднялося угору.
- ...а тут іще **недолугий чоловік** запрошує таких друзів...
- Розкидав на подвір'ї **найліпшу рибу**.

Порівняння:

- ...це мине, **як минають дитячі хвороби...**
- ... на її поверхні миготіла вже луска, **як викута з найліпшої дамаської криці**
- ... **як чудово звучить слово**, а потім спостерігати, **як воно танцює кольоровими бульбашками**
- Втім, протягом однієї місячної ночі, коли хвилі були гладенькі, **ніби нова пляшка**, що її вони щойно викинули з човна, рибалка відчував, що немає кращого друга, **ніж розмовляюча риба**, і ніколи не буде.

Метафори:

- ...**сонце пронизало** води до дна...
- ...вистачає лише розкрити уста , і **голос** так і **стелиться** по воді...
- Наступного дня, ледве **сонце вийшло з води...**

Фразеологізми:

Розтулити рота – почати висловлювати свої думки або думки про щось

Приклад: -...треба тільки **розтулити рота**, і голос так і стелиться по воді...

Бачити на власні очі - Переконатися, упевнитися особисто в чому-небудь.

Приклад: - риба на власні очі бачила.

Нарікати на долю - Висловлювати незадоволення ким-, чим-небудь, прикрість з приводу чогось; ремствувати, скаржитися. [49]

Приклад - ...залишив гурту і почав лагодити човен, **нарікаючи на долю**

Переступати поріг - заходити до якого-небудь приміщення

Приклад: - ... що ти не хочеш **переступити порогу моєї хати**.

Зводити кінці з кінцями - Ледве справлятися з нестатками. Узгоджувати сторони якоїсь справи, справлятися з труднощами в роботі.

Приклад: - Ти зовсім уже здурів, — вигукнула жінка, — Ти завжди маєш друзів та знайомих, а ти краще б подбав про те, щоб ми змогли **звести кінці з кінцями!**

Не стуляти щелепів, стуляти (стуляти) писк (писка) – багато розмовляти.

Приклад: - Помагай Біг, — піднімаючи голос трохи більше, оскільки жінка, що не замовкала цілий день, **не стуляла щелепів**, що пропустила слова риби поруч.

Гіпербола

- **....риба стала жити на березі...**
- риба ходила по березі й розмовляла сама з собою.
- Вранці наступного дня, коли сонце лише з'явилося над горизонтом раптом, **як риба підхопилась і, протерши бризками очі, випростала плечі.**
- Проте сонце мовчало, не відповідаючи. **Воно тільки одягло рибу в небачену червону луску, аж по воді сипнули іскри, й піднялося угору.**
- Ледь встигла риба вигукнути: "Я риба!, **хапаючись за серце**, як їй потемніло в очах, і вона зашкварчала на пательні.

3.2.4. Цілісний аналіз «Казка про гуску, яку змушували нести прості яйця замість золотих»

Жанр: Казка

Ідея: кожна особистість має право на самореалізацію, вираження власної індивідуальності та життя у відповідності до власних цінностей. Вона також показує важливість поваги до інших і розуміння, що кожна людина має право на свободу вибору. Твір нагадує про те, що самовизначення та вираз власної особистості можуть відкрити нові шляхи і принести радість і задоволення у житті, аби не боятися вибору і вистояти перед тиском соціальних норм.

Головна думка : засвідчити значення самовизначення та самоцінності у житті головної героїні, гуски. Показати, що прагнення до самореалізації та вираження власної індивідуальності є важливими аспектами особистості. Наголосити на цінності природності, скромності та відмови від безпосереднього підпорядкування. Засвідчити важливість поваги до інших та розуміння власних меж у взаємині з іншими.

Проблеми: є конфлікт між прагненням до самовизначення та виразу власної індивідуальності та потребою підпорядковуватись господареві. Вона також відчуває загрозу втрати своєї природності та скромності, а також можливість бути покараною за вираження власного "Я".

Композиція і сюжет твору : Головна героїня історії - гуска, живе у господарстві, де примушується нести звичайні яйця. Але одного разу вона почала нести Золоті яйця. Господар почав вимагати підкорятися йому, але одночасно хвилювався, що гуска може втратити свою скромність і природність. Засмучена гуска звернулася до Провидіння, просячи зробити її як всі інші гуски. Але її прохання не було почуте. Тоді гуска звернулася до старої жінки-ворожки, що порадила положити три хлібні кульки на язик

і чекати повного місяця. Гуска послухала пораду і почала лікуватися сама. Після цього вона знесла діамантове яйце, що викликало гнів господаря. Він розгнівався на гуску і присоромив її, заявивши, що така поведінка неприйнятна. Гуска спробувала пояснити, що вона не знає, чому її яйця спочатку були золотими, а потім стали діамантовими, і що їй би хотілося знести звичайне яйце. Але господар не вірив їй і засудив її на смерть. Гуска вирішила полетіти до Господа, але коли опинилася на височині, вона злякалася і почала плакати. Всевишній почув її думки і заспокоїв її, обіцяючи, що відтепер весь світ буде гусячим двором, де гуски вільно нестимуть золоті і діамантові яйця. Це стануть сходинки до Бога, де панує добро і справедливість

Дійові особи:

1. Гуска - головна героїня, яка стикається зі суперечними почуттями щодо своєї унікальності і бажанням відповідати очікуванням господаря та оточуючих.
2. Господар - символ влади та контролю, який прагне зберегти статус-кво і перетворити гуску на звичайну тварину.
3. Ворожка - персонаж, який допомагає гусці стати такою «як усі»

Експозиція: У господарстві гуска починає нести Золоті яйця, що порушує звичайний порядок речей і викликає занепокоєння господаря.

Зав'язка: Господар спробує змусити гуску підкорятися йому, але водночас хвилюється, що гуска може втратити свою скромність і непересічність.

Розвиток дії: Гуска відчуває сумніви щодо своєї ідентичності та шукає допомоги. Вона звертається до Провидіння та ворожки, щоб стати "як усі". Ворожка дає їй кульки, але гуска розуміє, що сама може знайти свою справжню ідентичність.

Кульмінація: Гуска знаходиться в конфлікті з господарем, який проклинає її і наміреній накласти кару. Гуска намагається пояснити своє становище, але господар не приймає її аргументів та продовжує загрожувати їй.

Розв'язка: Гуска, почувши загрозу, вирішує втекти до Всевишнього. Вона знаходить покровительство і заспокоєння у Бога, який обіцяє, що весь світ буде перетворений на гусячий двір, де всі гуски будуть вільні висувати свої унікальні яйця і підкорятися лише добру та справедливості.

Таким чином, історія про гуску відображає проблему пошуку ідентичності, протистояння соціальним очікуванням та шлях до самоакцептації. Головна героїня, попри важкості та виклики, знаходить своє місце та розуміння, що її унікальність і самовираження є цінні.

3.2.5. Цілісний аналіз « Казка про двох пальців»

Жанр: Казка.

Дата публікації: 1974 рік.

Тема: Пригоди двох пальців, що змагалися, хто з них є кращим.

Ідея: Сміх і почуття гумору об'єднують людей і є непереборними; братерська любов, лад у родині та взаємодопомога повинні бути високо цінуваними; осуд сімейних сварок, конфліктів і війни.

Проблеми: Дружба і єдність; сила гумору і щирого сміху; родина; стосунки дітей у родині.

Композиція і сюжет твору : Це фантастична історія про двох братів-пальців, які шукали своє місце на руці та змагалися, хто з них найкращий. Вони вирішили вирушити на пошуки пригод, коли рука заснула. Протягом своєї подорожі брати були розділені, і вони відчули, як їм не вистачає один одного. Вони зрозуміли, що їхня дружба і любов можуть подолати будь-які перешкоди. Коли вони з'єдналися, ніщо не змогло зламати їх силу. З того часу вони живуть разом у злагоді, незважаючи на те, що їх ніхто не бачить. Казка навчає, що кожному з нас потрібен друг і дружба та єдність - сила, що допомагає подолати життєві труднощі.

Дійові особи: брати-пальці.

Експозиція: Розповідь про часи, коли рука мала ще сім пальців і не приділяла багато часу своїм дітям.

Зав'язка: Дві найменші пальці руки відправилися у світ, мріючи здобути славу і знайти суддю, що визначить, хто з них заслуговує на перше місце.

Розвиток дії : Брати обрали різні шляхи, забувши про своє братерство. Згодом, на самому краю світу, вони зустрілися недалеко від королівства. Вирішивши діяти разом, вони поставили перед собою мету здобути славу. Брати стали лицарями королеви Лампи. Вони виступали проти невидимих ворогів, використовуючи свій гумор, щоб здолати їх. Жоден удар проти них не досягав цілі, оскільки немає зброї, що може подолати сильний жарт і шире сміх. Пальці стали переможцями без особливих зусиль. Але, ставши переможцями, вони раптово стали невидимими.

Кульмінація: Брати-пальці захотіли з'ясувати, хто з них є кращим. Вони вирішили повернутися на рідну руку.

Розв'язка: Усі пальці зробили злагодю і жили разом мирно. А двох пальців тепер ніхто не помічає.

Художні особливості « Казка про двох пальців»

Епітети:

- "новоприбулі" - епітет, що описує стан пальців, які тільки що прибули до

королівства;

- "величезний почт" - епітет, що надає особливих розмірів почту.

Метафора:

- "королева Лампа" - метафоричне зображення володарки королівства.

Порівняння:

- "як це було раніше, але щоб не блукати по світі з порожньою головою" - порівняння "блукати по світі" і "порожня голова" вказує на безладність і безцільність шукання пальцями судді;
- "вартові... бавилися в присмерку білими мишами" - порівняння використовується для опису розваг вартових і створення образного зображення.

Фразеологізми:

- "рука мала сім пальців" - фразеологізм, що означає цілісність, повноту;
- "подарували на прощання білу мишу" - фразеологізм, що позначає вираз прощання з дарунком.

Гіпербола:

- "їх трусив довго стримуваний регіт" - гіперболічне викреслення сили й ефекту реготу пальців.

3.2.6. Цілісний аналіз «Казка про чоловіка, що заступав Усевишнього»

Жанр: Казка

Тема: Темою тексту є взаємодія людини з Всевишнім, сумніви, віра і вільний вибір.

Ідея: Основна ідея тексту полягає в тому, що віра, вільний вибір і внутрішня сила допомагають людині подолати скрутності та сумніви і знайти гармонію з Всевишнім.

Головна думка : головною думкою даного тексту є передача казкової історії, яка висловлює думки про взаємодію людини з Всевишнім, важливість віри, вільного вибору та переборення сумнівів.

Проблема: Проблема, яку ставить автор, полягає у сумнівах головного героя щодо своєї здатності замінити Всевишнього на короткий час і керувати світом, а також у зростаючій невпевненості героя під тиском злочинців і беззаконників.

Дійові особи:

- Добрий чоловік
- Всевишній
- Злочинці, збоченці і лиходії

Композиція і сюжет твору: Сюжет казки "Про чоловіка, що заступав Усевишнього" розповідає про доброго чоловіка, який вирішив замінити Всевишнього на короткий

час, щоб Той міг відпочити. Він почав виконувати обов'язки Всевишнього, але з часом почав сумніватися у своїй здатності впоратися з цим великим завданням. Люди з постійними проханнями й невдоволенням заважали йому, а злочинці та злодії прийшли до нього, стверджуючи, що вони також потребують захисту Божою рукою. Чоловік, відчувши свою безсилля, наклав на себе ножове поранення, але тут звернувся до Бога про допомогу. Бог оздоровив його і пояснив, що відчуває вплив його власної волі і сумнівів, які віддалили його від Бога. Чоловік зрозумів, що повинен позбутися сумнівів і повернутися до Бога. Проте, сказано, що Всевишній все ще чекає на цю зміну в чоловікові.

Експозиція: Добрий чоловік звертається до Всевишнього, висловлюючи свої сумніви та пропонуючи замінити Бога на короткий час, щоб Той зміг відпочити.

Розвиток дії: Починаючи керувати світом, чоловік поступово втрачає впевненість, коли стикається з безліччю вимог і проблем. Злочинці і беззаконники також звертаються до нього, вимагаючи від нього послуг. Це призводить до появи сумнівів у чоловіка щодо його здатності впоратися з таким завданням.

Кульмінація : відбувається, коли чоловік, який тимчасово замінює Всевишнього, зіткнувшись з безперервними труднощами і злочинністю людей, починає сумніватися у своїй здатності впоратися з цими проблемами. Чоловік відчуває, що йому не вистачає сили і розуму, які має Всевишній, щоб керувати світом належним чином. Він усвідомлює, що маленька Божа іскра, яку отримав від Всевишнього, не вистачає для такої великої відповідальності. Проте, коли чоловік потрапляє в небезпеку і благає Всевишнього про допомогу, він відчуває Господні долоні, які миттєво загоюють його рани. Це демонструє, що навіть якщо в людини є свобода вибору і сумніви, Всевишній завжди готовий прийти на допомогу тим, хто вірить і звертається до Нього.

Розв'язка : залишається відкритою. Хоча чоловік обіцяє Всевишньому притлумити свої сумніви і дозволити Йому мати триваліші вакації, невідомо, чи здійсниться ця обіцянка. Останнє речення вказує на те, що Всевишній все ще чекає на виконання цієї обіцянки, залишаючи відкритою можливість майбутнього розвитку подій і рішення чоловіка щодо його віри та сумнівів.

Художні особливості «Казка про чоловіка, що заступав Усевишнього»

Епітети: "добрий чоловік" - прикметник "добрий" використовується для опису чоловіка і надає йому позитивний відтінок.

"недолугого просторіки" - прикметник "недолугого" характеризує "просторіку" як нездатного до глибоких роздумів або високих розуміння.

Метафора : "Тепер, копи бідні й багаті мають узаконені вакації, Тобі чиниться

найбільша кривда, бо Ти гаруєш від створення світу без перепочинку вдень і вночі." Тут автор порівнює Бога, який "гарує" без перепочинку, з людьми, які мають вакації, що створює контраст між їхніми діями.

"Тільки Божий день — надто довгий" - Божий день порівнюється з тривалістю, що створює враження важкості та тривоги.

Порівняння: "як мало Всевишній уділив людині божого" - порівняння, що показує недосконалість людини порівняно з Богом.

"мізерна іскра Божа" - порівняння, яке виражає маленькість і незначність божественної іскри, яка допомагає людині.

Фразеологізми:

"чиниться найбільша кривда" - вираз, що позначає велику несправедливість або образу.

"вирішив замінити Тебе бодай на короткий час" - вираз, що означає бажання тимчасово взяти на себе чийсь обов'язки.

Гіпербола:"Ти гаруєш від створення світу без перепочинку вдень і вночі" - гіпербола, що вказує на безперервну, непомірну працю Бога.

3.2.7. Цілісний аналіз «Казка про блискавку»

Тема: Казка про блискавку.

Головна думка : Передача морально-етичних принципів та показ взаємовідносин між людиною і природою.

Ідея: Незвичайна дружба між блискавкою і людиною, яка зазнає розчарування та зради через банальність і ненаситність людської природи.

Проблема: Конфлікт між двома світами - світом надприродного та світом людських відносин.

Дійові особи:

- Чоловік, який заховався в печеру від грози.
- Молода та недосвідчена блискавка.
- Родичі і знайомі блискавки.
- Інші персонажі, які згадуються без конкретного зазначення.

Композиція і сюжет твору : розповідає про молоду і недосвідчену блискавку, яка першого разу зустріла людину. Вона вразилася людським поглядом і закохалася в чоловіка. Блискавка почала служити йому, виконуючи найрізноманітніші завдання, навіть ризикуючи власним життям. Однак з часом чоловік почав нудитися і вередувати, віддаючи перевагу іншим дивам. Він зрадив блискавку і образив її. Тоді блискавка

вирішила покинути його, звільнившись від його ланцюгів і завдаючи йому сильного удару. Казка підкреслює недооцінення людиною сили і краси природи та навчас цінувати те, що маємо.

Експозиція: У світі, створеному Всевишнім, чоловік заховався в печеру від грози та помітив молоду блискавку. Він вигукнув, яка блискавка гарна, та не знає, що це може викликати наслідки.

Зав'язка: Блискавка, яка ніколи не бачила людини зблизька, відчула зацікавленість до чоловіка. Вона зупинилася та підійшла до нього, порушуючи правила своєї родини.

Розвиток дії : Блискавка та чоловік стали друзями, але оточуючі критикували цю незвичайну дружбу. Блискавка вірить, що якби її родичі побачили людину зблизька, вони змінили б свою думку. Вона захоплюється поглядом і захопленням чоловіка, і її родичі не розуміють цього.

Кульмінація: Чоловік, який раніше захоплювався та любив блискавку, почав відчувати нудьгу і незадоволення. Він вирішив, що блискавка стала буденною і недостатньо привабливою для нього. Відчуття зради зростали, і чоловік почав розмірковувати про пошук нової та цікавішої напарниці.

Розв'язка: Незважаючи на незадоволення та зраду, блискавка все ще була закохана в людину. Хоча її родичі та друзі намагалися визволити її з неволі, вона залишалася слугувати невірному чоловікові, мріючи про його знову народження захоплення та захоплюючих поглядів. Однак, коли чоловік висловив своє зневагу до блискавки, вона вирішила, що цього вистачить, і звільнилася від його впливу. Блискавка вдарила його могутнім ударом і відірвалася від негативного стосунку. Розрив з чоловіком означав, що вона знову була волі. Казка наголошує на цінності взаєморозуміння, поваги та вдячності.

Художні особливості «Казка про блискавку»

Епітети: "сліпуча могутня блискавка": тут слова "сліпуча", "могутня" використовуються для підсилення опису блискавки, її сили і яскравості.

"молода й недосвідчена": тут слова "молода" і "недосвідчена" використовуються для опису людини і підкреслюють її вік і відсутність досвіду.

"квола людина": тут слово "квола" використовується для опису людини і вказує на її слабкість або нездатність.

"променистими очима захоплення": тут слово "променистими" використовується для опису очей і підкреслює їх яскравість, інтенсивність і захоплення.

Метафора: "серце внаслідок вигуку защеміло": тут метафора використовується для опису почуттів людини. Слово "защеміти" зазвичай пов'язане з фізичним стиском, але

в даному випадку воно використовується для опису емоційного стану, коли серце звужується або стискається від вигуку.

"світло блискавки звільнило її від кайданів": тут метафора використовується для опису визволення людини від обмежень або негативних обстав

Порівняння:

"...він ніколи зблизька не спостерігав такого дива, що він, мимоволі забувши про страх і небезпеку, вигукнув, яка блискавка гарна."

"Мої родичі мають упередження до людини тільки тому, що вони її не знають. Якби вони її побачили зблизька, як я, вони одразу змінили б свою думку."

"Бути могутнім і ходити, не розгинаючись, завжди шкодить унутрішній рівновазі, не залежно від причин, що спонукують до цього."

Фразеологізми:

"Знайомство заприятелювали" - це вираз, що означає, що люди, які познайомилися, стали дружніми або близькими.

"Давні подруги" - це вираз, що означає, що дві жінки є дуже старими друзями, які знаходяться одна з одною на протязі тривалого періоду часу.

"Забаглося позбиткуватися" - це вираз, що означає, що хтось розташовується на комфортному місці або намагається влаштуватися зручно або затишно.

Гіпербола:

"Не таке вже й надзвичайне" - це вираз, що означає, що щось не настільки дивовижне або вражаюче, як можна було б очікувати. Гіперболічно виражається, що це не настільки видатне, як здається на перший погляд.

"Не така гарна, як це вона здалася йому першого разу" - це вираз, що вказує на те, що щось або хтось не є настільки привабливим або чарівним, як воно здавалося спочатку. Гіпербола використовується, щоб підкреслити розрив між сподіваннями та реальністю.

"Виконувати найчорнішу й найневдячнішу працю" - це вираз, що описує виконання дуже неприємних або неприємних завдань. Гіперболічно виражається, що ця праця є надзвичайно важкою або неприємною.

3.2.8. Цілісний аналіз «Казка про мандрівника»

Тема: Основною темою у творі "Казка про мандрівника" є цікавість людини до розуміння природи явищ та наслідків своїх дій. Головний герой відчуває потяг до розкриття секретів світу та прагне знати, чому все відбувається так, як є.

Ідея: Головна ідея, яку передає автор, полягає в тому, що людина повинна розуміти

вагомість своїх дій і усвідомлювати, що навіть найменші причини можуть мати серйозні наслідки. Цікавість може призвести до невиправданих ризиків і негативних наслідків, тому важливо розглядати ситуації в комплексі та здійснювати обдумані рішення.

Головна думка : Авторською метою твору є показати, що навіть найдрібніші дії можуть мати великі наслідки, і нерозуміння цього може призвести до негативних наслідків для самої людини та інших.

Проблема: Одна з головних проблем, яка виникає у творі, полягає в нерозумінні головним героєм важливості власних дій і їх можливих наслідків. Він навіть не підозрює, що його цікавість та незадоволення викликали потоп і загибель багатьох людей. Проблема полягає в тому, що навіть найбільш невинні дії можуть мати серйозні наслідки, і це потрібно усвідомлювати.

Дійові особи:

1. Головний герой - чоловік, який стає мандрівником з метою зрозуміти природу явищ. Він виявляє цікавість і неусвідомлено стає причиною нещасних подій.
2. Місяць - символ природи та її законів. Він покладає на мандрівника відповідальність за наслідки його дій і вказує шлях до розв'язання проблеми.
3. Вартові - сторожі царства, що захищають його від зловживань та злісних дій. Вони допомагають головному герою знайти відповіді на його запитання.

Експозиція: У момент, коли головний герой відчуває цікавість до розуміння світу, він стає мандрівником. Однієї ночі він виходить з вікна, щоб розгледіти сьйво, яке оточує предмети вночі. Тут він зустрічає Місяць і стає свідком того, як Місяць тримає нитки, що регулюють припливи й відпливи.

Зав'язка: Місяць вказує мандрівникові на його провину у спричиненні потопу та загибелі людей і ставить перед ним завдання знайти вхід до вчорашнього дня, щоб виправити свої помилки.

Розвиток дій: Головний герой вирушає в подорож, шукаючи вхід до вчорашнього дня. Він відвідує різні країни, спілкується з різними людьми, але не може знайти потрібну інформацію.

Кульмінація: Мандрівник дістається до царства, де вартові оцінюють людину за запахом її ніг. Вони розповідають головному герою, що вхід до вчорашнього дня він носить на своїх власних ногах, у вигляді синців, які виникли під час подорожі.

Розв'язка: Мандрівник розуміє, що вхід до вчорашнього дня знаходиться в його самому. Він усвідомлює, що кожна його дія має наслідки і необхідно бути обережним. Головний герой принесли Місяцю золоту галузку і отримав змогу мандрувати до

сутності речей.

Таким чином, "Казка про мандрівника" Емми Андієвської розкриває тему цікавості людини до розуміння світу, метою є нагадати про важливість обережності та відповідальності за свої дії. Ідея твору полягає у тому, що навіть маленькі причини можуть мати великі наслідки. Головний герой повинен прокласти власний шлях до розв'язання проблеми і зрозуміти, що ключ до розуміння лежить всередині нього самого.

Художні особливості «Казка про мандрівника»

Епітети:

"нутро своє": Цей епітет описує щось, що знаходиться внутрішньо або глибоко всередині.

"доти, доки знайдеш вхід до вчорашнього дня": Цей епітет описує вчорашній день як щось, що має вхід або може бути доступним.

"золота галузка": Цей епітет використовується для позначення чогось вишуканого, цінного або важливого.

Метафора:

"місяць тримає повну жменю ниток": Ця метафора порівнює місяць з особою, яка утримує або контролює багато речей.

"вхід до вчорашнього дня": Ця метафора описує можливість повернутися до минулого або до певної попередньої ситуації.

"неосяжні рівнини Божого віддиху": Ця метафора описує щось дуже велике, вражаюче або недосяжне.

Гіпербола:

"загибель багатьох людей, за життя яких я несу тимчасову відповідальність": Ця гіпербола підкреслює велику кількість людей, за долі яких говорник відчуває тимчасову відповідальність.

"тепер частину цієї провини ти мусиш спокутувати": Ця гіпербола наголошує на великій мірі провини або вини, за яку говорник стверджує, що співрозмовник повинен покаратися.

"якось зарадити лихові, яке ти накоїв своєю цікавістю, такою згубною для життя людини": Ця гіпербола підкреслює велику шкоду або негативні наслідки, які говорник відносить до цікавості співрозмовника.

Порівняння:

"повню, чого з ним доти ніколи не траплялося": Це порівняння використовується для підкреслення того, що щось надзвичайне або неможливе сталося, що є рідкісним явищем.

"як удень": Це порівняння використовується для підкреслення того, що щось є дуже очевидним або ясным.

Фразеологізми:

"на кожному кроці ставлять мені пастки": Цей вислів використовується для опису ситуації, коли хтось завжди намагається шкодити або ускладнити життя іншій особі.

"не можна бути дурним": Це фразеологізм означає, що недоцільно або нецікаво бути нерозумним чи неспритним у виконанні певних дій.

"малі причини можуть мати великі наслідки": Цей вислів підкреслює те, що незначні або незначущі дії або події можуть мати серйозні наслідки.

3.2.9 Цілісний аналіз "Казка про чоловіка, який мав сумніви"

Тема: Твір "Казка про чоловіка, який мав сумніви" розглядає тему боротьби людини з внутрішніми сумнівами і пошуком надії.

Головна думка : Авторська мета цього твору полягає в тому, щоб показати, що навіть у найбільш безнадійних ситуаціях існує можливість знайти надію і подолати сумніви.

Також, він прагне заспокоїти тих, хто постійно сумнівається і не може прийняти рішення, нагадуючи, що навіть найменше зернятко надії може стати початком змін.

Ідея: Головна ідея твору полягає в тому, що сумніви можуть стати перешкодою на шляху до щастя та самореалізації. Проте, за допомогою надії і волі, людина може знайти силу подолати свої внутрішні бар'єри і досягти мети.

Проблема: Проблемою, яку ставить автор, є постійні сумніви, що заважають головному герою знайти задоволення і успіх у житті. Він не може прийняти рішення і завжди кидається з однієї справи до іншої, шукаючи щось, що зможе позбавити його сумнівів.

Дійові особи:

- Головний герой (чоловік, який мав сумніви)
- Батьки головного героя
- Дідок
- Дружина та діти головного героя

Композиція і сюжет твору : "Казка про чоловіка, який мав сумніви" розповідає про чоловіка, якого супроводжували сумніви у всіх справах. Незалежно від того, що він робив, сумніви заважали йому досягати успіху. Навіть його батьки відправили його у подорож у сподіванні, що здобутий досвід допоможе йому подолати сумніви. Проте, незалежно від країни, де він перебував, сумніви завжди поверталися. Одного разу, коли він був на межі впасти в безнадію, з'явився дідко, який запропонував йому роботу підмітальника. Він повинен був підмітати двори, використовуючи сонце та місяць як віники, а винагородою було одне зернятко. Поступово, підмітання допомогло йому знищити сумніви, і коли він отримав зернятко, він відчув, як з'явилася надія в його серці. Таким чином, він зрозумів, що надія допомагає подолати сумніви та приводить до успіху.

Експозиція: даному творі розповідається про чоловіка, якого з дитинства переслідували сумніви. Незалежно від того, чим він займався, його завжди торкався сумнів, що знищував його впевненість і радість у житті. Це викликало у нього безнадію і розчарування.

Зав'язка: батьки спробували допомогти своєму сину, але нічого не могли зробити, щоб подолати його сумніви. Вони вирішили відправити його у подорож, сподіваючись, що нові враження і знайомства допоможуть йому знайти вихід зі своєї ситуації.

Розвиток подій: незалежно від мандрів чоловіка, сумніви все ще переслідували його. Хоча іноді він знаходив підтримку в добрих людях, але його сумніви завжди заважали йому залишатися з ними. Все, що він починав, призводило до невдачі і розчарування.

Кульмінація: одного разу, коли чоловік був на межі відчаю, він зупинився під деревом і заснув. Під час сну він зустрів дідка, який запропонував йому підмітати його подвір'я. Чоловік погодився, і під час виконання цієї простої роботи його сумніви зникли, і він відчував себе корисним і задоволеним.

Розв'язка: коли деревце надії проросло в серці чоловіка, воно стало його опорою в боротьбі з сумнівами. Він зрозумів, що сумніви завжди будуть існувати, але він не повинен дати їм засмучувати себе і зупиняти в життєвому руху. Він наважився відкинути колоду сумнівів і розпочати новий етап свого життя. Сумніви, що вже не мали сили, примусили його оцінити свої дії та вирішити, чи стати поганим вершником, що піддається

сумнівам, чи ж дати волю деревцю надії і підкорити віддалі своєї долі. Таким чином, чоловік побачив у надії силу, що допомагає подолати сумніви, що є вершниками прірви, і відтоді він почав пройденою ним дорогою з новим розумінням і впевненістю у своїх можливостях.

Художні особливості "Казка про чоловіка, який мав сумніви"

Епітети:

"сумніви, що його бідолаха охоче пожбував би геть від себе" - описує сумніви як щось, що особа бажає відкинути від себе через негативні наслідки.

"стурбованих батьків" - описує батьків як людей, які хвилюються і переживають.

"сумніви десь щезли" - описує сумніви як щось, що раптово зникло або зникло.

"тоненький паросток" - описує паросток як щось тендітне та слабеньке.

"малого зернятка" - описує зернятку як щось маленьке, незначне.

"розквітле дерево в чоловіковому серці" - описує дерево, яке цвіте, як щось життєдайне та розквітаюче в серці чоловіка.

Метафора:

"сумніви — це сім стулених до купи в одного вороного коня румаків" - уявлення про сумніви як про щось важке та безжальне, що веде до загибелі. Це використовується для показу складності та небезпеки, пов'язаної з сумнівами.

Гіпербола:

"ні погрози, ні благання тут нічого не вдіють" - використання перебільшення, щоб підкреслити безсилля перед сумнівами. Тобто жодні загрози або благання не мають впливу на сумніви.

"дарма що з нерозумного підлітка він уже став чоловіком" - перебільшення, що виокремлює розвиток персонажа. У цьому випадку, персонаж розіссякуються як нерозумний підліток, хоча він вже став дорослою людиною.

Порівняння:

"...якого від народження долали сумніви." - Значить, що особа має сумніви щодо цього об'єкта або ситуації вже з самого народження. Сумніви постійно переслідують її.

"...як сім стулених до купи в одного вороного коня румаків, які несуть його в прірву, звідки нема вороття." - Це порівняння використовується для показу безвихідної ситуації або долі, коли сім румаків, що несуть вороного коня, ведуть до неминучої загибелі без можливості повернення назад.

Фразеологізми:

"долають сумніви" - це переносний вираз, що означає подолання негативних почуттів сумніву.

"підмітати моє подвір'я" - означає виконувати роботу, яка зазвичай призначена для особи з особливими характеристиками.

ВИСНОВКИ

У своїй роботі ми проаналізували дві казки: "Говорюща риба" та "Казка про яян". Твори Е. Андіївської, які ми вивчили, відповідають ознакам сучасної літературної казки. Вони містять елементи фантастики, а також пов'язують події з сучасним життям і використовують бінарну опозицію "добро-зло" з актуальною проблематикою.

Аналізуючи казки-притчі Е.Андіївської, ми помітили, що вони володіють алегоричним характером, глибоким підтекстом і вміло розкривають моральні та етичні проблеми. Ці твори мають філософський зміст і виражають потужний моральний потенціал. Головні герої, які представлені у формі тварин, птахів, упирів, мушель, консервних бляшанок і пальців, відтворюють загальнолюдські моральні та ціннісні орієнтири. Часто казки мають виражену або приховану мораль, що відповідає життєвій філософії автора.

приховану мораль, суголосну авторській життєвій філософії.

У рамках розгляду досліджуваної теми ми можемо зробити наступні висновки:

- Тема "Казки про яян" розкриває фантастичну подію, де хлопець-козопас опинився в місті, населеному виключно яянами. Основною ідеєю є осудження тих, хто обмежений власним "я" і байдужий до всього іншого, а також високе цінування доброти, співчуття та безкорисливої допомоги тим, хто цього потребує. Головна думка полягає у розумінні сутності людського життя та мети людини на землі, яка полягає в тому, щоб не відокремлюватися від суспільства та оточуючих людей, а допомагати ближньому та відчувати свою важливість для інших.

Казка вчить не жити лише власними інтересами, а дбати про інших. Вчить, що добро, віддане іншим, завжди повертається. Винагорода чекає на щедрих душею людей.

Основними проблемами «Казка про яян» є:

- Взаємовідносини між особою, іншою особою та суспільством;
- Відсутність емоційної відкритості та присутність доброти;
- Співвідношення поваги до інших та особистої надмірної гордості.

У творі використано ряд художніх засобів: епітети, метафори, звертання, гіперболи, фразеологізми.

- Казка «Говорюща риба» переосмислює жанрові межі, впроваджуючи елементи притчі. Вона включає типові ознаки казки, такі як персоніфікація, магічний елемент та архетипні персонажі. Однак, відрізняючись від звичайних казок, текст відрізняється багатством асоціацій і алегоричністю оповіді, що приносить йому філософську і морально-етичну глибину.

Оксиморонна назва казки-притчі «Говорюща риба» авторка використовує

особливий спосіб називати, який перевертає логіку подій, але водночас передає емоційне вираження говорника. Це дозволяє показати внутрішній суперечності та складності зображуваних феноменів, заохочуючи читача до відповідних асоціацій.

У своєму творі, Емма Андієвська описує поведінку сірої маси, яка не має своєї індивідуальності та гідності.

Вона засуджує тих, хто зосереджується тільки на собі та нехтує довколишнім світом.

Авторка вважає, що людина має прагнути до гармонії, взаєморозуміння та допомагати іншим.

У творі порушуються такі проблеми, як колективне та індивідуальне, роль поета в суспільстві, проблема дружби та відданості.

Авторка використовує багато художніх засобів, таких як епітети, порівняння, фразеологізми, метафори та гіперболи.

Творчість Емми Андієвської є дуже насиченою та різноманітною, що потребує подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андiєвська Е. Говорюча риба. Вивчаємо українську мову та літературу. 2012. №28. С. 30-33.
2. Андiєвська Е. Говорюча риба (аналіз, паспорт твору). [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.ukrplib.com.ua/review/printit.php?tid=19669>
3. Андiєвська Е. Казки. Париж-Львів-Цвікау : Зерна 2000. 138 с.
4. Андiєвська Е. «Казка про яян». Аналіз казки. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/kazka-pro-yayan-andiyevska-analiz>
5. Андiєвська Е. «Казка про яян» (характеристика та аналіз героїв твору). [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.ukrplib.com.ua/review/printit.php?tid=19856>
6. Бетко, І. (1999) Біблійні сюжети й мотиви в українській поезії ХІХ — початку ХХ століття. ВЕРБУМ. Зелена Гура—Київ.
7. Бородкіна О. Казка-притча Емми Андiєвської «Говорюча риба». Усвідомлення морально-етичних цінностей необхідних для гармонійного й щасливого життя у світі: урок української літератури, 6 кл. Українська мова та література. 2018. № 23-24. С. 10-- 12.
8. Бондар Ю. Фантастичні світи Емми Андiєвської. Столиця. 1997. №20. С. 9
9. Брауде Л. Ю. Скандинавская литературная сказка. Москва : Наука, 1979. 208 с.
10. Буркалець Н. Термінологічний корпус шкільного літературознавства: казка-притча (до вивчення «Казки про яян» Е. Андiєвської).
11. Возняк Т. Емма Андiєвська в дорозі : [творчість письменниці]/ Тарас Возняк // Кур'єр Кривбасу. – 2004. - № 179/181. –С. 105-108. ; Київ. – 1993. - № 9. – С. 166-169
12. Водолазька, С. (2004). Антологія трансцендентної самотності Емми Андiєвської. [Електронний ресурс] Режим доступу: mdeksperiment.org/post/2_0170510-antologiya-transcendentnoyi-samotnosti-emmi-andiyevskoyi
13. Водолазька С. Постмодерністські акценти у творчості Емми Андiєвської //Дис. ... канд. філол. наук.– К., 2003.– 188 с.
14. Гарачковська О. О. Українська літературна казка 70–90-х років ХХ ст. : сюжетно образна структура, хронотоп : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філол. наук :10.01.01. Кіровоград, 2008. 18 с.
15. Головецька Е. Два уроки з вивчення «Казки про яян». Українська література в загальноосвітній школі. 2007. №7. С. 33--36.
16. Демченко А. Міфопоетичний код казки-притчі «Говорюча риба» Емми Андiєвської. ІХ Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики. Мюнхен 4--8 листопада. 2019. С. 276--284.

17. Дереза Л. В. Языковая и русская литературная сказка 30-х годов XIX века : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук : 10.01.02. Харьков, 1997. 19 с.
18. Дереза Л. В. Русская литературная сказка первой половины XIX века в системе жанров романтизма : дис. ... д-ра филол. наук : 10.01.02 / Таврич. нац. ун-т им. В. И. Вернадского. Симферополь, 2005. 384 с.
19. Дробот Н. Емма Андiєвська. «Казка про Ян». Урок-дослiдження з використанням iнтерактивних технологiй у 6-му класi. Українська мова та лiтература. 2011. №3 (сiчень). С. 6--8.
20. Збiрка казок Емми Андiєвської. [Електронний ресурс] Режим доступу <https://mala.storinka.org/%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D0%B8%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%96%D1%94%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97.html>
21. Зборовська Н. Про романи Емми Андiєвської // Слово i час. – 1994. - № 3. – С. 77-81
22. Зимомря I. Емма Андiєвська: психологiчний дискурс. Дрогобич: Коло, 2004. С. 56--64.
23. Єржабкова Б. Спроба портрету Емми Андiєвської з нагоди 70-лiття // Визвол. шлях. – 2001. - № 4. – С. 58-75
24. Iльницький М.М. Дмитро Павличко: Нарис творчостi / М. М. Iльницький. – К.: Днiпро, 1985. – 189 с.
25. Керлот, Х. (1994). Словарь символов. «REFL-book». Москва.
26. Кизилова В.В. Лiтературний казковий цикл як художнiй феномен (на прикладi творчостi Зiрки Мензатюк) / В.В. Кизилова// Кременецькi компаративнi студiї : [науковий часопис / ред.: Д. Чик, О. Пасiчник]. – 2017. – Вип. VII. Т. 1. – С. 98-107 .
27. Кiдалова Н. Емма Андiєвська. Казка-притча «Говорюща риба» : цикл урокiв. Укр. мова та лiт. 2014. №23. С. 16--21.
28. Ковiнько М. В. Контровесiйнiсть тлумачення сучасної казки-притчi (на матерiалi твору Емми Андiєвської «Говорюща риба»). Лiтературознавчi студiї. Київський унiверситет. 2013. С. 389--395.
29. Копистянська Н Жанр, жанрова система у просторi лiтературознавства / Нонна Копистянська. – Львiв: Паiс, 2005. – 368 с.
30. Коптiлов В. Космiчна енергiя вiрша : до ювiлею Емми Андiєвської // Лiт. Україна. – 2001. – 5 квiт. (№ 13). – С. 7
31. Крутiкова Н. Жива душа. Марко Вовчок. Твори : у 3 т. Київ, 1975. Т.1. С. 5–32.
32. Лисенко Т. Мiкро- i макросвiти у творчостi Емми Андiєвської // Слово i час. – 2004. - № 1. – С. 45-49

33. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 1. Київ : Вид.центр «Академія», 2007. 608 с.
34. Літературознавчий словник-довідник. О. Астаф'єв [та ін.]. Ред.Р.Т. Гром'яка [та ін.]. Київ: Академія, 1997.
35. Мелешко В. А. «Говорюща риба» Емма Андієвська (Українська еміграційна література. Віртуальна читальня Української літератури для студентів, вчителів, учнів та батьків. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ukrlit.net/directory/386.html>)
36. Оберемко І. Емма Андієвська. «Казка про яян». Прихований повчальний зміст твору. Змістово-пошуковий міні-модуль 2 у 6-му класі. Українська мова та література. 2011 №3 (січень). С. 12--13.
37. Оберемко І. Емма Андієвська -- українська письменниця і художниця. «Казка про Яян». Змістово-пошуковий міні-модуль 1 у 6-му класі. Українська мова та література. 2011 №3 (січень). С. 10--11.
38. Павлів І. «Говорюща риба». Принципи толерантного ставлення до інших, вірності мріям, прагнення гармонії зі світом: урок української літератури за творчістю Е. Андієвської : 6 клас. Бібліотечка «Дивослова». 2014. №9. С. 31--33.
39. Панчатантра (П'ять кошиків житейської мудрості). Шукрапаті (Сімдесят оповідок папуги) // Переклад із санскриту І. Серебрякова і Тамари Іваненко. – К.: Дніпро, 1988. –383 с.
40. Потапенко, О. (1997). Словник символів.
41. Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки / Владимир Пропп. – Л.: Лениздат,1986. – 287 с.
42. Просалова В. «Я свою Україну ношу, як слимак свою хатку...» : про авторські казки української письменниці Емми Андієвської. Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. Донец. від-ня Наук. т-во ім. Шевченка. Донецьк : [б. в.], 2017. Т. 43. С. 175-- 184.
43. Просалова В. Художні особливості казок Емми Андієвської. Синопис: текст, контекст, медіа. №3 (15). 2016. С. 12--15.
44. Римар Н. В. Емма Андієвська. «Говорюща риба» : урок. Вивчаємо українську мову та літературу. 2014. №27. С. 19--21.
45. Сабат Г. Казки Івана Франка: особливості поетики. «Коли ще звірі говорили» : монографія. Дрогобич : Коло, 2006. 360 с
46. Сабат, Г. "Жанрова стереотипія. Таксономія казок Івана Франка." *Слово і Час* 1 (2007): 50-7.

47. Сайт «Горох» Фразеологія [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://goroh.pp.ua/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%BA%D1%96%D0%BD%D1%86%D1%8F>
48. Ситченко А. Вивчаємо «Казку про яян» Емми Андіївської. Українська література в загальноосвітній школі. 2009. №11. С. 12--13.
49. Словник української мови . [Електронний ресурс] Режим доступу: Словник української мови <http://sum.in.ua/s/trymaty>
50. Смерек, О. (2005). Художньо-філософські шукання в романістиці Емми Андіївської. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Львівський національний університет імені І. Франка.
51. Смірнова Н. П Особливості моделювання художнього світу в казках Е. Андіївської. Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. Випуск 22. 2011. С. 168--173.
52. Сорока П. Емма Андіївська. Літературний портрет. Тернопіль : Стар Софт, 1998. С.8--23.
53. Сорока П. Експериментальна проза Емми Андіївської // Березіль. – 1999. - № 7/8. – С. 169-174
54. Соснова К. Емма Андіївська «Казка про «яян»» (6 клас). Дивослово. 2013. №1. С. 12--15.
55. Сайт супертінейджери [Електронний ресурс] Режим доступу http://супертінейджери.рф/load/dva_uroki_z_vivchennja_kazki_pro_jajan/42-1-0-7468
56. Таран Л. Емма Андіївська. Жінка як текст: Емма Андіївська, Соломія Павличко, Оксана Забужко / упор. Л. Таран. К.: «Факт», 2002. С. 11--13.
57. Таран Л. Емма Андіївська: людина-оркестр. Вечірній Київ. 2003. 12 лютого. С. 11.
58. Тарнашинська Л. Художній світ Емми Андіївської: ірраціональність як домінанта творчого мислення. Емма Андіївська: проблеми інтерпретації. Збірник наукових статей до ювілею письменниці. Донецьк : Нора-Прес, 2011. С. 43--51.
59. Тарнашинська Л. Емма Андіївська: «Неправда, що людина не масвибору. Вона його має повсякчас» // День.– 1999.– № 17.
60. Тарнашинська Л. Тисяча й одна загадка Емми Андіївської // Укр. літ. газ. – 2016. – 8 квіт. (№ 7). – С. 14-15 ; 23 квіт.(№ 8). – С. 14-15
61. Тихолоз Н. Б. Жанрові модифікації казки у творчості Івана Франка: дис. канд. філол. наук : 10.01.01 / Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2003. 229 с.
62. Тресиддер, Дж. (1999). Словарь символов. ФАИР-ПРЕСС. Москва.
63. Тумина Л. Е. Притча как школа красноречия: учебное пособие / Л. Е. Тумина. – М.:

Изд-во ЛКИ, 2008. – 368 с.

64. Українська література для дітей: хрестоматія/упоряд. О. О. Гарачковська. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 800 с.
65. Цалапова О. М. Міфопоетика казкового світу раннього українського модернізму (Дніпрова Чайка, Леся Українка, Олександр Олесь, Михайло Коцюбинський) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». Луганськ, 2010. 210 с.
66. Цуркан І. Світ казок Емми Андієвської/ Ігор Цуркан // Рідні джерела. – 2002. – № 3. – С. 7-9
67. Шевченкіана 2018: підсумки : [інтерв'ю з лауреатами Шевченківської премії-2018 / з Еммою Андієвською спілкувалася Олена Гутик] // Літ. Україна. – 2018. – 22 лют. (№ 7). – С. 1, 3-4.
68. Шаф О. В. Емма Андієвська / О. В. Шаф // Історія української літератури, ХХ - поч. ХХІ ст. : у 3 т. : навч. посіб. / за ред. В. І. Кузьменка : [кол. авт.: В. І. Кузьменко та ін.]. - К. : Академвидав, 2014. - Т. 2. - С. 64-75
69. Шепель С. Вивчаємо «Казку про яян» Емми Андієвської. Українська література в загальноосвітній школі. 2012. №6--7. С. 40--41.
70. Ярмиш Ю. Ф. Украинская советская литературная сказка (1917–1967 гг.) : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. філол. наук : 10.01.03. Киев, 1974. 29 с
71. Ярмиш Ю. У світі казки : літ.-критич. Нарис. Київ : Радянський письменник, 1975. 144 с.
72. Яусс Г.Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика / Ганс Роберт Яусс // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст./За ред. М. Зубрицької. – Львів, 2002. – С. 393.